Alcohol en andere drugs in de bijzondere jeugdzorg
Juridische handvatten

VAD

Colofon

Auteurs
Lieve Balcaen en Min Berghmans, vzw Steunpunt Jeugdhulp

Redactie
Inge Baeten, VAD

Verantwoordelijke uitgever
P. Van Deun, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel
Wettelijk depotnummer: D/2016/6030/6

Steunpunt Jeugdhulp vzw
Diksmuidelaan 36a, 2600 Berchem
T 03 600 70 10 | info@steunpuntjeugdhulp.be
www.steunpuntjeugdhulp.be | www.jeugdrecht.be

Vlaanderen
is zorg

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw
Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel
T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Inhoud

Inleiding

Deze publicatie is een beknopte juridische wegwijzer voor het omgaan met gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs door minderjarigen in de bijzondere jeugdzorg. Ze geeft een zicht op de regelgeving die van toepassing is wanneer minderjarigen alcohol of drugs gebruiken of misbruiken. De publicatie richt zich zowel tot begeleiders in de bijzondere jeugdzorg als tot preventiewerkers die met de sector werken.

Uiteraard vergt het omgaan met alcohol- en ander druggebruik door minderjarigen in de bijzondere jeugdzorg veel meer dan een strikt juridische benadering. Een drugbeleid dat door het hele team van een voorziening wordt gedragen, biedt een kader en aanknopingspunten om zowel preventief, hulpverlenend als begrenzend met jongeren te werken.
Het uitwerken van een drugbeleid valt echter buiten het bestek van deze publicatie. Voor meer informatie hierover en over het ruimere aanbod van VAD en het CGG preventiewerk tabak, alcohol en drugs verwijzen we naar www.vad.be.

Deze publicatie is het resultaat van een samenwerking tussen vzw Steunpunt Jeugdhulp en het Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs (VAD). De tekst is van de hand van Lieve Balcaen en Min Berghmans van vzw Steunpunt Jeugdhulp.

Actuele informatie over de alcohol- en drugwetgeving vind je op www.vad.be. Actuele informatie over juridische vraagstukken in de bijzondere jeugdzorg vind je op www.jeugdrecht.be. Concrete juridische vragen kan je ook stellen via www.jeugdrecht.be of via helpdesk@steunpuntjeugdhulp.be.

VAD
2016

Noot:
Met 'alcohol en andere drugs' bedoelen we in deze publicatie alcohol, medicatie, illegale drugs en gokken.
Met 'begeleiders' in de bijzondere jeugdzorg bedoelen we hulpverleners, opvoeders, bemiddelaars, begeleiders, …
Waar nodig worden deze termen in de tekst gespecificeerd.

1. Drugs en de wet: Illegale drugs, alcohol, medicatie en gokken

In dit hoofdstuk lichten we de wetgeving over illegale drugs, alcohol, medicatie en gokken toe. De wetgeving is slechts één, maar wel een uiterst belangrijk kader voor het omgaan met deze middelen in een voorziening bijzondere jeugdzorg. Begeleiders in de bijzondere jeugdzorg moeten dan ook op de hoogte te zijn van de juridische regels.

Niet alle drugs zijn verboden in België. Alcohol, tabak en medicatie zijn legaal, maar er bestaat een aantal wetten die beperkingen opleggen, onder andere wat betreft productie, handel en reclame. Andere drugs, zoals cannabis, amfetamines, lsd, xtc, cocaïne, heroïne, … zijn wettelijk verboden en dus illegaal. Sinds de wijziging van de Drugwet in 2003 heeft cannabis wel een speciale plaats binnen de illegale drugs.

1.1. Illegale drugs

De Wet op de verdovende middelen dateert van 24 februari 1921. In 2003 werd ze gewijzigd. Sindsdien maakt ze een onderscheid tussen cannabis en andere illegale drugs. Toch is en blijft cannabis een illegale drug. Aan cannabisbezit en/of -gebruik kan altijd een straf vasthangen.
Aan de wet is een Koninklijk Besluit (KB) en een Ministeriële Richtlijn gekoppeld. Het KB bepaalt de soorten inbreuken op de wet. De Ministeriële Richtlijn beschrijft hoe het bezit en de verkoop van illegale drugs vervolgd wordt.
Let wel: rechtspraak houdt altijd rekening met elk individueel geval. Een parketmagistraat kan dus afwijken van de Ministeriële Richtlijn, als daar een gegronde reden voor is.

Toen de wet in 2003 wijzigde, ontstond veel discussie over een aantal begrippen in de wettekst. Met name over de bepaling 'gebruikershoeveelheid van cannabis' en de vage omschrijving van de begrippen 'problematisch gebruik' en 'maatschappelijke overlast'. Een Gemeenschappelijke Richtlijn uit 2005 zorgde voor verduidelijking.

1.1.1. Minderjarigen

De Wet van 2003 geldt niet voor wie minderjarig (jonger dan achttien jaar) is: bezit en gebruik van zowel cannabis als andere illegale drugs blijft in alle omstandigheden verboden. Wordt een minderjarige betrapt met drugs, dan maakt de politie een proces-verbaal op en bezorgt dit aan het parket. Ook de ouders worden verwittigd.
Het parket beslist wat er met het dossier gebeurt. Dit zal steeds afhangen van de concrete omstandigheden van het misdrijf en de leefsituatie van de minderjarige: was het eenmalig gebruik, over welke drug ging het, functioneert de minderjarige relatief goed in zijn gezin, op school, …? Dit zijn dezelfde afwegingen die een parketmagistraat en/of een jeugdrechter maakt bij elk feit dat door een minderjarige gepleegd wordt.

1.1.2. Meerderjarigen

Sinds 2003 wordt er voor meerderjarigen een onderscheid gemaakt tussen cannabis en andere illegale drugs. Ben je als meerderjarige in het bezit van een kleine hoeveelheid cannabis voor persoonlijk gebruik, dan zal er – bij vaststelling van bezit – een vereenvoudigd proces-verbaal worden opgesteld en wordt hieraan de laagste vervolgingsprioriteit gegeven. De politie kan je vragen de cannabis af te geven en je wordt nog eens herinnerd aan de norm: cannabis is verboden. Cannabisbezit voor persoonlijk gebruik houdt in: maximum drie gram of één geteelde vrouwelijke plant. Cannabis in andere vormen (olie, snoep, …) valt hier niet onder.

Van zodra er echter sprake is van verzwarende omstandigheden of verstoring van de openbare orde, wordt er een volwaardig proces-verbaal opgemaakt en vervalt de lage vervolgingsprioriteit. Verzwarende omstandigheden zijn de betrokkenheid van minderjarigen, lid zijn van een vereniging die drugs levert of bij anderen een blijvende ziekte of de dood veroorzaken.
Met verstoring van de openbare orde wordt bedoeld: het bezit van cannabis in een gevangenis of in een instelling voor jeugdbescherming; het bezit van cannabis in een school of gelijkaardige instelling

of in hun onmiddellijke omgeving (dit zijn plaatsen waar leerlingen zich verzamelen of elkaar ontmoeten, zoals een halte van het openbaar vervoer of een park in de nabijheid van een school); het openlijk bezit van cannabis op een openbare plaats of een plaats die toegankelijk is voor het publiek (bijvoorbeeld een ziekenhuis).

Het parket zal rekening houden met plaatselijke omstandigheden en kan een bijzondere richtlijn verspreiden naar aanleiding van massabijeenkomsten zoals festivals. Dit betekent dat soms toch een onmiddellijke inning (een geldboete) kan opgelegd worden, zelfs aan wie minder dan een gebruikshoeveelheid op zak heeft.

Volgende zaken waren al verboden en blijven verboden: cannabis verkopen of gratis uitdelen (dealen), cannabis invoeren (bijvoorbeeld vanuit Nederland over de grens brengen), rijden onder invloed van cannabis. In al deze gevallen stelt de politie een volwaardig proces-verbaal op en bezorgt dit aan het parket.

Voor andere illegale drugs wordt steeds een proces-verbaal opgesteld en doorgestuurd naar het parket, ook als het louter om persoonlijk gebruik gaat, vanwege het onaanvaardbare risico voor de gezondheid.[1] De wijze van reageren door het parket loopt dan praktisch gelijk met de reactie op persoonlijk gebruik van cannabis gepaard met openbare overlast.

Wanneer er verzwarende omstandigheden zijn, wordt de zaak in principe steeds voor de rechtbank gebracht. In de praktijk verwijzen zowel parket als rechtbank vaak naar de hulpverlening. Binnen het wettelijke kader wordt hieraan ook de voorkeur gegeven, indien mogelijk.

1.2. Alcohol

De Wet van 10 december 2009[2] legde duidelijke leeftijdsgrenzen vast voor het verkopen en schenken van alcohol aan jongeren. In essentie zegt deze wet het volgende:
Het is verboden om alcoholhoudende dranken van meer dan 0,5 % vol. te verkopen, te schenken of aan te bieden aan -16-jarigen. Sterkedrank[3] mag men niet verkopen, schenken of aanbieden aan -18-jarigen.
Concreet: voor wie ouder is dan 16, maar jonger dan 18, zijn dus enkel gegiste alcoholische dranken (bier, wijn, …) toegelaten. Belangrijk is dat alle mixdranken (alcopops) door de wet beschouwd worden als sterkedrank, ongeacht het alcoholgehalte.

In een voorziening bijzondere jeugdzorg is het verstrekken van sterkedrank expliciet verboden, zonder leeftijdsbeperking.[4]

Aan iedereen die drank of een ander product wil kopen op basis van alcohol, mag gevraagd worden aan te tonen dat hij of zij ouder is dan zestien jaar. De koper kan dit bewijzen aan de hand van zijn identiteitskaart of een ander geldig document. De verkoper heeft altijd het recht om de verkoop te annuleren, als de koper niet wil of kan aantonen dat hij de wettelijke leeftijdsgrens bereikt heeft.
Verkoop van alcoholische drank in automaten is enkel toegestaan als de automaten over een kaartlezer beschikken waarmee (op basis van een elektronische identiteitskaart) de leeftijd kan gecheckt worden.

---

[1] Het Grondwettelijk Hof heeft bij arrest van 20 oktober 2004 artikel 11 van deze wet vernietigd wegens schending van het legaliteitsbeginsel: de begrippen 'overlast', 'problematisch gebruik' en 'gebruikershoeveelheid' werden niet voldoende omschreven. Er is nog geen wetswijziging die deze begrippen opnieuw heeft gedefinieerd en ingevoerd. Er werd wel een aangepaste ministeriële richtlijn uitgevaardigd.
[2] Wet van 10 december 2009 houdende diverse bepalingen inzake gezondheid (BS 31.12.09).
[3] Sterkedrank wordt gedefinieerd als gedestilleerde drank met een alcoholgehalte van meer dan 1,2% of gegiste drank van meer dan 22 % vol.
[4] Artikel 9 5° van de Wet van 28 december 1983 stelt: in ziekenhuizen, klinieken, hospitalen en scholen, alsmede in lokaliteiten waar uitsluitend of hoofdzakelijk groeperingen van minderjarigen bijeenkomen, is het verboden een drankgelegenheid in te richten waar sterkedranken worden verstrekt, zelfs gratis. Wat is een drankgelegenheid volgens de wet (artikel 1): elke plaats waar drank voor gebruik ter plaatse wordt verkocht; elke plaats die voor het publiek toegankelijk is en waar drank voor gebruik ter plaatse wordt verstrekt, zelfs gratis; elke plaats waar een vereniging voornamelijk bijeenkomt om sterkedrank of gegiste drank te gebruiken of om kansspelen te bedrijven.

De toepassing van deze wetgeving wordt onder meer gecontroleerd door de inspectiedienst van de FOD Volksgezondheid. Ook de politie is bevoegd om in geval van overtreding een proces-verbaal op te stellen. Het bedrag van de boetes voor de verkoper kan variëren van € 150 tot € 1600. Omdat het om de bescherming van jongeren gaat, wordt er meestal onmiddellijk meer dan het minimumbedrag geëist.[5]

Om de gezondheid van minderjarigen te beschermen is het schenken of aanbieden van alcohol aan -16-jarigen ook verboden in privé- of huiselijke kring[6]. Alcoholgebruik onder de 16 jaar is schadelijk voor de ontwikkeling van minderjarigen en beantwoordt niet aan de huidige maatschappelijke norm met betrekking tot een goede opvoeding en toezicht. Er kan sprake zijn van een verontrustende situatie (VOS) als het alcoholgebruik thuis overdreven of systematisch is en vrijwillige hulpverlening niet baat. Het verbod[7] om iemand dronken te voeren en nog alcohol te schenken aan wie al dronken is, geldt ten opzichte van iedereen, ook in de privésfeer[8].

Is een voorziening bijzondere jeugdzorg voor de minderjarige ook een huiselijke omgeving? Zeker als het gaat om verblijf in een leefgroep, maar ook voor dagbesteding is dat zo. Er is geen bijzondere wet die andere alcoholische drank dan sterkedrank verbiedt in een voorziening. Dit betekent dat de algemene regel eveneens geldt voor voorzieningen en dat bijgevolg de bovenstaande redenering voor de privéomgeving ook geldt voor een voorziening.
Een voorziening mag dus alcohol schenken op een feestje dat ze organiseert voor jongeren en hun ouders, zolang het geen sterkedrank is, maar enkel aan +16-jarigen en zolang de betrokkene niet dronken is.

1.3. Medicatie

De Drugwet van 1921, meermaals gewijzigd, reglementeert het gebruik van alle psychotrope stoffen, dus ook van medicatie.

In het Regentsbesluit van 1946, 'houdende reglement op het bewaren en verkoopen van giftstoffen' (sic) (ook meermaals gewijzigd), wordt een onderscheid gemaakt tussen een aantal stoffen die door drogisten kan worden verkocht, die vrij af te leveren zijn door apothekers, en die slechts af te leveren zijn op voorlegging van een "door een geneesheer, een doctor in de veeartsenijkunde of een licentiaat in de tandheelkunde eigenhandig geschreven, gedagtekend en ondertekend voorschrift".
Naast apothekers mogen ook geneesheren en dierenartsen medicatie afleveren onder bepaalde voorwaarden.

Beoefenaars van een medisch beroep die een verslaving aan bepaalde[9] medicatie helpen onderhouden door het voorschrijven, het toedienen of het afleveren ervan, zijn strafbaar.[10]

Ook wie zich door middel van een vals voorschrift dergelijke producten aanschaft, is strafbaar.
De gebruiker van dergelijke medicatie, eventueel zonder voorschrift verkregen, is niet strafbaar voor dat gebruik op zich. Anders is het wanneer men zich onder invloed van medicatie, in een staat die gelijkt op dronkenschap, in het verkeer begeeft, maar dan maakt het geen verschil of de genomen medicatie op voorschrift was of niet (zie 1.4.).

Uitzondering is het bezit van Flunitrazepam (Rohypnol®), verkregen zonder voorschrift: dit is op zich strafbaar als men geen apotheker, (tand)arts of veearts is.[11]

---

[5] Meer info op de site van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid.
[6] Interpretatie van de wet na consultatie bij Paul Van Den Meerssche, FOD Volksgezondheid en Filip Van Hende, Advocatenkantoor Van Hende & Partners.
[7] Wet op de beteugeling van de dronkenschap met straffen voor: het schenken/doen drinken van alcoholische dranken aan/door een kennelijk dronken persoon en dronkenschap op een openbare plaats.
[8] www.jeugdrecht.be
[9] Opsomming in art. 1, 1bis, 2 en 28 van het KB van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen. Tevens producten vermeld in art. 2, 25 en 38 van het KB van 22 januari 1998.
[10] Het 'methadon-KB' (KB 19 maart 2004 (BS 30.04.2004) tot reglementering van de behandeling met vervangingsmiddelen) maakt hierop een uitzondering en bepaalt welke middelen als vervangingsmiddelen mogen worden aangewend. Zie ook artikelen 3 §3 en 4 Wet 21 februari 1921, waarin uitdrukkelijk wordt bepaald dat artsen die met vervangingsmiddelen werken niet strafbaar zijn.
[11] Art. 39 §4 KB 22 januari 1998.

Medicijnen die enkel op doktersvoorschrift mogen gebruikt worden, mogen niet zomaar aan anderen worden doorgegeven of verkocht. Dat is strafbaar, zowel voor minder- als voor meerderjarigen. De Drugwet van 24 februari 1921 laat daar geen twijfel over bestaan. Deze stelt duidelijk dat de onwettige verhandeling van de in de KB's opgesomde stoffen strafbaar is. Met onwettige verhandeling bedoelt men zowel "de in- en uitvoer, het vervoer, de verkoop en het te-koop-stellen, de aflevering of de aanschaf, al dan niet tegen betaling."

Medicatie mag enkel worden toegediend door een (para-)medisch beroepsbeoefenaar.
Medicatie toedienen is een medische handeling en medische handelingen mogen alleen uitgevoerd worden door (para-)medici. Als niet-(para-)medici dat doen, maken ze zich schuldig aan onwettige uitoefening van de genees(verpleeg)kunde. Uitzondering daarop is de zelfmedicatie en de quasi-zelfmedicatie door ouders, wettelijke vertegenwoordigers en/of mantelzorgers (vrijwilligers).
Een begeleider in de bijzondere jeugdzorg oefent een professionele functie uit en kan dus geen medicatie toedienen. Medicatie bewaren voor de jongere en deze aanbieden op de juiste tijdstippen is niet hetzelfde als het toedienen. De jongere die geleerd heeft zelf de medicatie toe te passen (bijvoorbeeld insuline), kan deze ook zelf bewaren. Dit hangt af van de inschatting van de medicus, er bestaat geen regelgeving over vanaf welke leeftijd jongeren zelf medicatie mogen bijhouden.

1.4. Alcohol, illegale drugs en medicatie in het verkeer

Het gebruik van alcohol, illegale drugs en medicatie in het verkeer wordt door specifieke wetgeving aan banden gelegd. Wie betrapt wordt op rijden onder invloed en jonger is dan zestien, moet zich voor de jeugdrechter verantwoorden. Wie ouder is dan zestien wordt bij de politierechter geroepen.

Het besturen van een voertuig[12] of rijdier op een openbare plaats onder invloed van **alcohol** is strafbaar ten gevolge van art. 34 e.v. van de Wegverkeerswet van 16 maart 1968.

Sinds december 1994[13] is een alcoholgehalte van 0,5 promille in het bloed strafbaar. De verkeerswetgeving bepaalt dat rijden (met de wagen, de motorfiets of brommer en met de fiets) met meer dan 0,5 promille alcohol in het bloed strafbaar is. Boven de 0,8 promille stijgt de strafmaat aanzienlijk. Bij herhaalde overtredingen worden de boetes nog zwaarder.

Rijden onder invloed van **illegale drugs** zoals cannabis, cocaïne, xtc, … is absoluut verboden.[14]
Controle op illegale drugs in het verkeer kan opgelegd worden aan bestuurders van een voertuig of rijdier die vermoedelijk onder invloed zijn van illegale drugs, vermoedelijke daders van een verkeersongeval, iedereen die een verkeersongeval mee kan hebben veroorzaakt (zelfs als hij het slachtoffer ervan is), personen die leerling-bestuurders van een voertuig of een rijdier op de openbare weg begeleiden of op het punt staan dit te doen.
De politie overloopt een gestandaardiseerde checklist om op basis van iemands uiterlijk en gedrag na te gaan of er tekenen zijn van recent gebruik van een van de bovenvermelde stoffen. Als er minimum drie uiterlijke tekenen van recent druggebruik waargenomen worden, wordt overgegaan tot een speekseltest. Bij een positieve speekseltest wordt het rijbewijs gedurende twaalf uur ingehouden en slechts teruggegeven na een negatieve test. Er kan ook worden overgegaan tot een onmiddellijke intrekking van het rijbewijs voor vijftien dagen door de parketmagistraat. Bij een positieve speekseltest volgt een speeksel- of bloedanalyse[15] in een labo. Als ook die positief is, is men strafbaar. Het is dus niet de checklist of de speekseltest die de maatstaf is voor een mogelijke bestraffing, maar enkel het resultaat van de speeksel- of bloedanalyse in het labo.

[12] Niet enkel auto's, maar ook o.a. (brom)fietsen, …
[13] Wet van 18 juli 1990, van toepassing sinds 1 december 1994.
[14] Art. 37bis Wegverkeerswet: cannabis, amfetamine, ecstasy, MDBD, morfine, cocaïne, benzoylecgonine.
[15] De procedure voorziet in een speekselanalyse, maar omdat de wetgeving nog niet aangepast is voor de speekselanalyse in het labo, wordt nog steeds de bloedanalyse gebruikt. Op termijn zal de speekselanalyse de bloedanalyse vervangen.

Een bestuurder van een motorvoertuig is niet rijgeschikt als hij aan een lichamelijke of geestelijke aandoening lijdt die in het KB van 23 maart 1998[16] is opgenomen. Belangrijk in dit kader zijn de normen over het gebruik van **medicatie**.
Het is de taak, of beter de plicht van de arts om de cliënt te informeren dat hij zijn rijbewijs moet inleveren als hij vaststelt dat de cliënt niet meer beantwoordt aan de vastgestelde medische normen. Vanaf dat moment ligt de verantwoordelijkheid bij de patiënt.
De normen met betrekking tot medicatie zoals opgenomen in het KB:

- De arts bepaalt de rijgeschiktheid en de geldigheidsduur ervan.
- De patiënt die aan psychotrope stoffen verslaafd is of die stoffen overmatig gebruikt zonder verslaafd te zijn, is sowieso niet rijgeschikt. Na een periode van bewezen onthouding van zes maanden kan deze patiënt opnieuw rijgeschikt worden verklaard. De geldigheidsduur van de rijgeschiktheid is beperkt tot maximaal drie jaar.
- De patiënt die regelmatig, in welke vorm dan ook, psychotrope stoffen gebruikt die een nadelige invloed op de rijvaardigheid kunnen hebben of die dusdanige hoeveelheden gebruikt dat het rijdgedrag daardoor ongunstig wordt beïnvloed, is niet rijgeschikt. Hetzelfde geldt bij gebruik van alle andere medicatie of combinaties ervan die de waarneming, de stemming, de aandacht, de psychomotoriek en het oordeelsvermogen ongunstig beïnvloeden.
- De arts gaat bij het voorschrijven van medicatie na wat de invloed op het rijgedrag is van elk middel afzonderlijk, in combinatie met andere middelen of in combinatie met alcohol. De geneesheer licht zijn patiënt in over de mogelijke gevolgen voor het rijgedrag.

Ook bij het voorschrijven van medicatie moet de arts nagaan welke invloed de medicatie heeft op de rijvaardigheid en de patiënt hiervan op de hoogte brengen.
Medicatie wordt onderverdeeld in drie klassen naargelang hun potentiële invloed op de rijvaardigheid:

- Categorie 1: waarschijnlijk geen negatieve invloed op de rijvaardigheid. Indien mogelijk moet de arts medicatie uit deze categorie verkiezen.
- Categorie 2: lichte of matige invloed op de rijvaardigheid. Bij het voorschrijven van medicatie uit categorie 2 krijgt de patiënt het advies geen wagen te besturen de eerste dagen van de behandeling of tot het ogenblik dat hij zich bewust is van de effecten.
- Categorie 3: ernstige invloed op de rijvaardigheid. De arts adviseert de patiënt geen wagen te besturen.

1.5. Gokken

In België zijn er verschillende wetten die de diverse kansspelen reguleren. De meest omvattende is de Wet op de kansspelen van 7 mei 1999, gewijzigd bij de Wet van 10 januari (Kansspelwet). Daarnaast is er ook de specifieke wetgeving voor de Nationale Loterij en is er de Loterijwet van 31 december 1851.

1.5.1. Kansspelwet

Het uitgangspunt van de Kansspelwet is dat alle kansspelen verboden zijn, behalve de vergunde.
Er bestaan verschillende soorten vergunningen, zowel voor de aanbieders en organisators van kansspelen, als voor werknemers in kansspelinrichtingen, als voor diensten die de toestellen maken en onderhouden. Meer info over de verschillende vergunningen vind je op www.vad.be.
Hieronder geven we uitsluitend de soorten kansspelen binnen de Kansspelwet, zowel de offline als online kansspelen, en vanaf welke leeftijd spelers hierop kunnen gokken.

- Kansspelen in casino's (reële kansspelinrichtingen en online kansspelen): verboden voor - 21 jaar
- Kansspelen in speelautomatenhallen (reële kansspelinrichtingen en online kansspelen): verboden voor -21 jaar
- Kansspelen in cafés: verboden voor -18 jaar
- Online weddenschappen: verboden voor -18 jaar
- Weddenschappen in wedkantoren en in de dagbladhandels: verboden voor -18 jaar

[16] In werking sinds 1 oktober 1998. Het KB vermeldt onder meer neurologische aandoeningen, geestelijke aandoeningen, epilepsie, aandoeningen van hart en bloedvaten, diabetes en normen voor de visuele functies.

- Belspelletjes op televisie: verboden voor -18 jaar

Spelen die niet onder de Kansspelwet vallen:
- Spelen die aan de speler of gokker geen ander voordeel opleveren dan het recht om maximaal vijf keer gratis verder te spelen.
- Spelen, uitgebaat door pretparken of door kermisexploitanten (lunaparken), die slechts een zeer beperkt materieel voordeel van geringe waarde kunnen opleveren, bijvoorbeeld grijpkranen of eendjesspelen op kermissen.
- Kaartspelen buiten de casino's en speelautomatenhallen als er een beperkte inzet is en het spel voor de speler maar een beperkte winst kan opleveren. Het College van de Procureurs-generaal heeft hierover een omzendbrief (col 8/2004) uitgegeven en legt de zeer beperkte inzet vast op € 0,22 per spel en de mogelijke winst op € 6,20. Pokertoernooien bijvoorbeeld zijn toegelaten als er sprake is van deze maximale inzet en winst. Onrechtstreekse of verdoken inzet (bijvoorbeeld verhoogde drankprijs of ontvangst van een t-shirt) wordt ook beschouwd als inzet.
- Spelen die occasioneel en maximaal vier keer per jaar worden ingericht door een plaatselijke vereniging ter gelegenheid van een bijzondere gebeurtenis of door een feitelijke vereniging met een sociaal of liefdadig doel, en die slechts een zeer beperkte inzet vereisen en aan de speler of gokker slechts een materieel voordeel van geringe waarde kunnen opleveren. Een KB moet nog worden uitgevaardigd om de juiste waarde van inzet en voordeel te preciseren.
- Spelen van de Nationale Loterij vallen niet onder de Kansspelwet, behalve hun sportweddenschappen (Scooore!). Deze worden wel gereglementeerd door de Kansspelwet. Spelen van de Nationale Loterij (trekkingspelen, krasloten, online spelen) zijn echter ook verboden voor minderjarigen (zie verder).
- Loterijen (bijvoorbeeld tombola in een school, een bingoavond (kienen) vallen niet onder de Kansspelwet).

Gokkers kunnen zichzelf de toegang laten verbieden tot de casino's, speelautomatenhallen en vergunde online kansspelen (bijvoorbeeld de online weddenschappen). Daarnaast voorziet de wet voor de 'belanghebbenden' ook de mogelijkheid om personen met een probleem van gokverslaving te laten uitsluiten. Belanghebbenden kunnen familieleden zijn, maar ook bijvoorbeeld het OCMW.
Naast deze vrijwillige uitsluitingen voorziet de wet nog een aantal andere categorieën van personen die geen toegang hebben tot casino's, speelautomatenhallen en online kansspelen:
- bepaalde beroepsgroepen: magistraten, leden van politiediensten, notarissen en deurwaarders
- personen voor wie het verzoek tot collectieve schuldenregeling toelaatbaar werd verklaard
- voor wie een bewindvoerder werd aangesteld voor het beheer van zijn goederen

Deze uitsluitingen gelden niet voor gokspelen in cafés en voor weddenschappen in wedkantoren en dagbladhandels.
Zowel de aanbieder van gokspelen als de minderjarige kunnen bij overtreding van de wet worden bestraft: de aanbieder voor de strafrechter, de minderjarige voor de jeugdrechtbank. Aanbieders riskeren ook hun vergunning kwijt te raken.

1.5.2. Nationale Loterij

De spelen van de Nationale Loterij vallen niet onder de Kansspelwet (behalve de sportweddenschappen), maar onder de Wet op de Nationale Loterij van 22 juli 1991 en van 19 april 2002. De overheid beslist welke loterijen volgens welke spelmodaliteiten worden aangeboden. Spelen van de Nationale Loterij (trekkingspelen, krasloten, online spelen) zijn verboden voor minderjarigen.

1.5.3. Loterijen

Loterijen worden gereglementeerd door de Loterijwet van 31 december 1851.
De Loterijwet verbiedt alle loterijen behalve als het een loterij (bijvoorbeeld een tombola) is ten bate van liefdadigheidsinstellingen, ter bevordering van de kunsten of voor andere doelen van algemeen nut. Zij kunnen in dit geval georganiseerd worden als vooraf toestemming is verkregen. Voor een lokale loterij is er toestemming nodig van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente, voor een provinciale loterij is er toestemming nodig van de provincie en voor een nationale loterij moet men de toestemming hebben van de FOD Binnenlandse Zaken.
Voor deelname aan loterijen is er geen wettelijk vastgelegde leeftijdsbeperking.

2. Illegale drugs, alcohol, medicatie en gokken: wat zegt het huisreglement?

De wetgeving over illegale drugs, alcohol, medicatie en gokken, die beschreven wordt in het vorige hoofdstuk, vormt het minimale kader dat de voorziening moet respecteren inzake middelengebruik en minderjarigen.

De voorziening kan er echter voor kiezen om, vanuit haar visie op jongeren en middelengebruik, specifieke regels te formuleren en grenzen te stellen. Deze regels kunnen strenger zijn dan wat de wetgever voorziet, maar niet soepeler. Een gedoogbeleid ten aanzien van cannabisgebruik kan bijvoorbeeld niet, de voorziening kan niet méér toelaten dan de wetgever toelaat. Toelaten van druggebruik in een (semi-)residentiële voorziening kan zelfs gelijkgesteld worden met het ter beschikking stellen van een ruimte aan minderjarigen om te gebruiken, wat op zich een strafbaar gegeven is. Begeleiders mogen niet toelaten (vergemakkelijken) dat hun cliënten misdrijven begaan, zo niet kan hen medeplichtigheid worden verweten, en zij mogen ook zelf in de uitoefening van hun taak geen misdrijven begaan.

3. Beroepsgeheim

De informatie die men als begeleider in de bijzondere jeugdzorg mag en moet doorgeven aan bijvoorbeeld politie, andere hulpverleners, ouders, … wordt begrensd door het beroepsgeheim. We bespreken hier het beroepsgeheim en wanneer dit kan of moet doorbroken worden. We gaan achtereenvolgens in op de aangifteplicht aan de politie, de meldingsplicht aan de verwijzende instanties, de individuele aansprakelijkheid van de begeleider en de aansprakelijkheid van de voorziening.

3.1. Zwijgplicht

Het eerste en belangrijkste onderdeel van het beroepsgeheim is de zwijgplicht. Wie een vertrouwensrelatie heeft met zijn hulpvrager, zal de informatie die hij of zij te weten komt in het kader van deze professionele relatie, geheim moeten houden. De zwijgplicht is eeuwenoud. Het belangrijkste juridische artikel dat deze zwijgplicht sanctioneert, is het artikel 458 van het Strafwetboek.

"Geneesheren, heelkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen bekend te maken, worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met een geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro."

3.1.1. Wie heeft zwijgplicht?

De Jeugdbeschermingswet (art. 77), het Decreet Bijzondere Jeugdbijstand (art. 7) en het Decreet Integrale Jeugdhulp (art. 8) bepalen telkens **dat elke persoon die zijn medewerking verleent aan deze wet/decreet** gebonden is door de geheimhoudingsplicht, bedoeld in art. 458 van het Strafwetboek, met betrekking tot de gegevens waarvan zij in de uitoefening van hun opdracht kennis krijgen en die daarmee verband houden. Dit betekent dat **niet alleen de professionele hulpverleners maar ook vrijwilligers, stagiairs, het poetspersoneel of de secretariaatsmedewerkers, voor zover ze ook te maken krijgen met de jongere en zijn gezin,** gebonden zijn door het beroepsgeheim.

3.1.2. Welke informatie moet je geheim houden?

- Het moet gaan over een 'geheim' (en niet over de treinuren bijvoorbeeld).
- Niet alleen de vertrouwelijke informatie die werd toevertrouwd, maar ook wat de geheimhouder zelf vaststelt, van andere personen verneemt, verneemt via een hulpverleningsprogramma of in een dossier leest, is geheim.
- De dienstverlener of hulpverlener kreeg de informatie omwille van zijn 'staat of beroep'. Soms komt de zwijgplichtige zaken te weten buiten zijn specifieke taak om, bijvoorbeeld op vakantie ziet hij hoe een cliënt zich gedraagt op een openbare plaats. Als die informatie relevant is voor zijn werk met de cliënt, zet hij best zijn 'professionele' pet op en houdt dan rekening met zijn zwijgplicht. Heeft het niets te maken met hun vertrouwensrelatie, dan is het mogelijk om hiermee om te gaan zoals met informatie over andere bekenden in het privéleven. Dit is vaak moeilijk te scheiden.

De geheimhoudingsplicht geldt ook niet voor (vertrouwelijke) informatie die geen enkel rechtstreeks verband heeft met de uitvoering van de opdracht. Hier kan eventueel wel de discretie spelen.

Informatie die van derden verkregen wordt in het kader van een noodzakelijke hulpverlening valt wel onder het beroepsgeheim.

3.2. Zwijgplicht 'light': discretieplicht en ambtsgeheim

Niet elke overtreding van de zwijgplicht kan gesanctioneerd worden met de straffen van het Strafwetboek. Er zijn 'light'-vormen van de zwijgplicht met name de professionele discretieplicht die geldt voor elke werknemer en een bijzondere vorm van discretieplicht voor ambtenaren, zoals leerkrachten en politiemensen. Het onderscheid tussen enerzijds discretieplicht en ambtsgeheim en anderzijds de strafrechtelijk gesanctioneerde zwijgplicht is relevant, omdat een jeugdhulpverlener geen informatie kan doorgeven aan professionelen waarvoor geen strafrechtelijk sanctioneerbaar beroepsgeheim geldt.

3.2.1. Discretieplicht

Discretieplicht is de verplichting om informatie die je verneemt bij het uitoefenen van een beroep niet tegen om het even wie vrij te geven. Bepalingen in deze zin zijn te vinden in ambtenarenstatuten, deontologische codes, arbeidsreglementen en arbeidsovereenkomsten. In de arbeidsovereenkomst is het een vertrouwelijkheidsclausule die ervoor zorgt dat de werknemers zich houden aan de discretieplicht.

"De werknemer is verplicht, zowel gedurende de overeenkomst als na de beëindiging ervan, zich ervan te onthouden fabrieksgeheimen, zakengeheimen of geheimen in verband met persoonlijke of vertrouwelijke aangelegenheden, waarvan hij in de uitoefening van zijn beroepsarbeid kennis neemt, bekend te maken."[17]

Dit soort zwijgplicht staat niet in het belang van een noodzakelijke vertrouwensrelatie, maar enkel in het belang van de dienst of de onderneming. Het gaat om het beschermen van de 'fabrieksgeheimen' en van de privé-informatie tussen collega's of werkgever en werknemer. Overtreding van deze zwijgplicht kan leiden tot ontslag of andere arbeidsrechtelijke of tuchtrechtelijke sancties, maar niet tot een strafrechtelijke veroordeling.

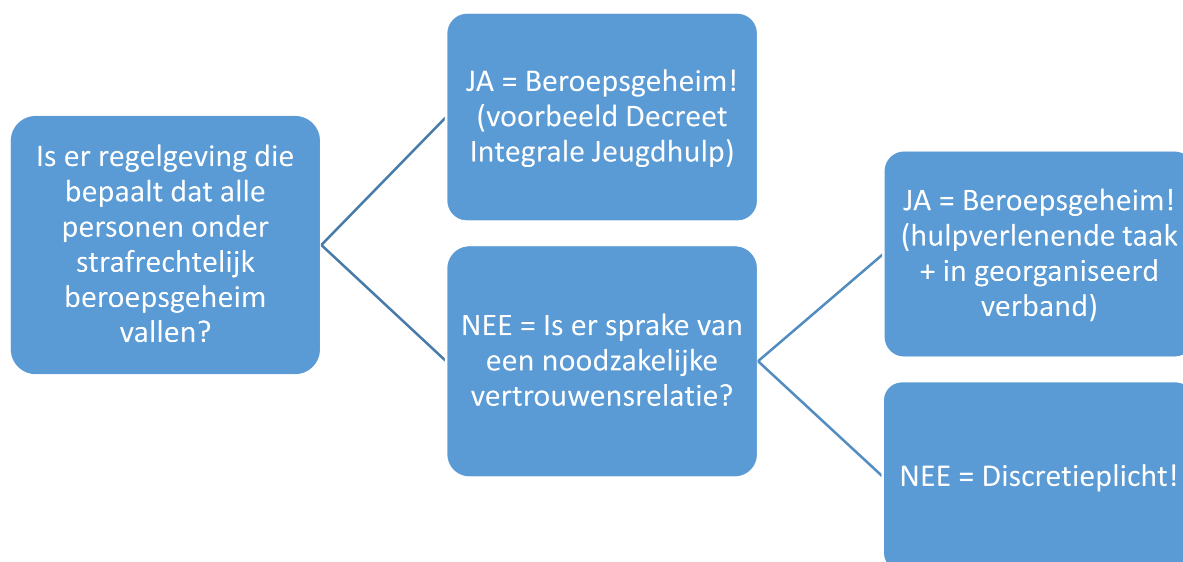
3.2.2. Ambtsgeheim

Ambtsgeheim is de discretieplicht voor ambtenaren. Ambtenaren moeten informatie bekendmaken als hun ambt daarom vraagt en geheimhouden als dat is wat er nodig is om hun functie te vervullen. Hun zwijgplicht staat in functie van hun taak, niet (mee) in functie van het individuele belang van een hulpvrager. Politieagenten en leerkrachten hebben ambtsgeheim. Hun informatieplicht houdt in dat bepaalde informatie sowieso, vanuit hun opdracht, moet doorgegeven worden aan bepaalde personen, zoals hun directie. Wanneer zij moeten zwijgen, is dit in het kader van een discretieplicht. Leerkrachten mogen geen vertrouwelijke informatie over leerlingen of hun ouders, of over collega's, doorvertellen, buiten de schoolcontext, aan derden. Tussen collega's mag er wel informatie uitgewisseld worden, maar alleen als deze relevant is.[18]
Voor politieagenten is er een specifieke bepaling die toch de straffen van art. 458 SW van toepassing maakt als zij het geheim van het onderzoek schenden. Zij zullen zich nochtans niet kunnen beroepen op een zwijgrecht 'als' politie als zij verhoord worden door een rechter. Ze lopen het risico gesanctioneerd te worden als ze ernstige misdrijven, waarvan ze weet hebben, niet doorgeven aan het parket.

---

[17] Art. 17, 3°, a, Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, BS 24 april 2010.
[18] CLB Dendermonde, http://www.clbdendermonde.be/index.php/clb-werking/deontologische-code, geraadpleegd op 27 april 2011.

Beroepsgeheim	Discretieplicht/ambtsgeheim
In belang van een vertrouwensrelatie tussen hulpvrager en een maatschappelijk belangrijke beroepsgroep of functie	In belang van de dienst of de onderneming
Geldt ten aanzien van iedereen	Geldt niet ten aanzien van collega's en oversten
Zwijgrecht tegenover de rechter	Geen zwijgrecht tegenover de rechter
Strafsancties	Arbeidsrechtelijke en tuchtrechtelijke sancties (politie soms strafsancties)
Voorbeeld: Jeugdhulpverleners in de integrale jeugdhulp	Voorbeeld: Secretaresses, stagiairs, leerkrachten

3.3. Grenzen aan het beroepsgeheim: zwijgplicht – zwijgrecht of spreekrecht – spreekplicht

De persoon met geheimhoudingsplicht kan zich beroepen op een zwijgrecht, zelfs ten overstaan van een rechter. Dit duidt op het grote maatschappelijke belang dat gehecht wordt aan het kunnen werken in een veilige vertrouwensrelatie met een hulpzoeker.

Het beroepsgeheim is echter niet absoluut.
Artikel 458 SW geeft zelf twee beperkingen aan: '…behoudens getuigenis in rechte (3.3.1.) of als de wet je verplicht te spreken (rapportageplicht) (3.3.2.).
De cliënt blijft ook altijd de 'meester van het geheim'. Je kan dus altijd informatie doorgeven met zijn uitdrukkelijke en voorafgaande toestemming (3.3.6.). Je hebt als hulpverlener ook het recht om jezelf te verdedigen tegen een beschuldiging van je cliënt (3.3.5.)

Wat zijn voorbeelden van wettelijk verplicht zijn om te spreken?
Wie zijn beroepsgeheim doorbreekt omdat dit de enige mogelijkheid is om een persoon in nood te helpen (3.3.3. noodtoestand; 3.3.4. kwetsbare persoon is slachtoffer van misdrijf), zal niet strafbaar zijn. Meer zelfs: in een flagrante noodsituatie kan het niet doen wat nodig is, zelf reden vormen voor een bestraffing (schuldig verzuim 3.3.7.). Er is dan sprake van een spreekplicht, als dat het enige is dat het gevaar kan afwenden.

Daarnaast zijn er ook wetsbepalingen die aan getuigen van ernstige misdrijven de <u>mogelijkheid</u> bieden om dit aan het parket ter kennis te brengen (3.3.8.).

Het niet doen van zo'n aangifte wordt door die wetteksten niet bestraft. De specifieke aangifteplicht voor overheidsfunctionarissen is wel meer dwingend, omdat dit tot arbeidsrechtelijke straffen kan leiden (3.3.8.).

3.3.1. Getuigenis in rechte

Wanneer men onder eed een getuigenis aflegt voor een rechter of voor een parlementaire onderzoekscommissie (dus niet voor een gewone politiebeambte), kan men ongestraft geheimen meedelen die men in het kader van zijn beroepsbezigheden vernomen heeft. Toch kan men zich ook dan blijven beroepen op het beroepsgeheim om geen verklaring af te leggen. Het gaat hier dus om 'mogen', niet om 'moeten'. Je zal dus zelf moeten beoordelen of de schending van je beroepsgeheim noodzakelijk is en gerechtvaardigd in het kader van de individuele, concrete zaak, maar ook in het algemene kader van je beroepsuitoefening. De rechter heeft wel een beoordelingsmarge of het inroepen van het beroepsgeheim terecht is. Het onterecht weigeren te getuigen kan door de rechter bestraft worden.

3.3.2. Rapportageplicht

Hierbij denken we aan de verplichte verslaggeving aan de gemandateerde voorzieningen en aan de sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp van de jeugdrechtbank, en aan de verplichte melding van ernstige gebeurtenissen.

Verplichte rapportage
In verontrustende situaties worden de gemandateerde voorzieningen, respectievelijk het OndersteuningsCentrum Jeugdzorg (OCJ) of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK), soms betrokken bij de hulpverlening. Zij moeten de hulpverlening dan verder opvolgen of aansturen en de jeugdhulpverleners moeten hierover regelmatig verslag uitbrengen. Dit verslag wordt besproken met de ouders en de jongere, maar ze hoeven niet akkoord te gaan met de inhoud. Wel kunnen ze vragen om bepaalde zaken toe te voegen. Hetzelfde geldt voor de opvolging door de sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp (bij de jeugdrechtbank) bij een opgelegde maatregel.

Het is de wens van elke verwijzende overheid om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen. Door het wettelijk toegekende beroepsgeheim aan de jeugdhulpverleners, moet dit beeld nochtans beperkt blijven binnen het kader van de toevertrouwde opdracht. Wat niets te maken heeft met de opdracht (met het hulpverleningsprogramma en de doelstellingen die erin beschreven zijn) valt onder het beroepsgeheim. Het is dus belangrijk dat de opdracht zo precies mogelijk omschreven is.
De begeleider moet zijn cliënt vooraf inlichten over - de uitgebreidheid van - zijn rapportageplicht en hij mag geen vertrouwelijkheden uitlokken als hij die moet melden.
Bij de rapportage zal de begeleider ook steeds afwegen of de informatie die hij in zijn rapporten doorgeeft, noodzakelijk is om de verwijzer toe te laten zijn werk te doen. De gemandateerde voorziening moet kunnen nagaan of het handelingsplan moet worden bijgestuurd, en of de situatie nog voldoende veilig is. De sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp moet de meest geschikte maatregel kunnen voorstellen aan de jeugdrechter of vaststellen dat de maatregel niet naar behoren werd uitgevoerd.

Melding van ernstige gebeurtenissen
Ook de verplichting om elke ernstige gebeurtenis binnen de 48 uur te melden aan het subsidiërende Agentschap Jongerenwelzijn en aan de verwijzer (toegangspoort, gemandateerde voorziening of jeugdrechtbank), zoals die is opgenomen in de erkenningsbesluiten voor de private voorzieningen in de bijzondere jeugdzorg[19], is een vorm van wettelijk verplichte rapportage.

Ook hier blijft er een belangrijke appreciatie voorbehouden aan de hulpverlener zelf: is het doorgeven van een vertrouwelijk gegeven dat door het beroepsgeheim wordt beschermd, werkelijk noodzakelijk in het kader van rapportage? Maak je de hulpverlening en de vertrouwensrelatie niet onmogelijk door dat gegeven door te geven aan anderen?

---

[19] Art 11°19 Besluit van de Vlaamse regering inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand 13 juli 1994.

Wat is een ernstige gebeurtenis? Een ernstige gebeurtenis wordt niet gedefinieerd in de regelgeving, het is dus de voorziening zelf die in haar kwaliteitshandboek vastlegt wat een ernstige gebeurtenis is.
Het spreekt voor zich dat wanneer een hulpverlener of een andere cliënt schade lijdt door een ernstige gebeurtenis, het beroepsgeheim niet belet dat dit wordt doorgegeven. Maar het lijkt ook weer niet noodzakelijk dat elke woede-uitbarsting of elk opbiechten van zwakheden wordt gemeld.
Gebruik van illegale drugs - net als een ander misdrijf, of ook problematisch gebruik van alcohol of medicatie - kan door de verwijzer worden beschouwd als een 'ernstige gebeurtenis'. Het gaat dan niet om vermoedens, het moet gaan om iets dat al gebeurd is.

3.3.3. Noodtoestand

Noodtoestand is een constructie van rechtspraak en rechtsleer. 'Nood breekt wet' houdt in dat een wettelijke bepaling kan worden overtreden als dat de enige manier is waarop een noodtoestand kan worden verholpen. Het overtreden van de strafrechtelijke bepaling is noodzakelijk en het enige middel om een hoger belang te vrijwaren. Zo zal een geheimhouder niet kunnen toelaten dat de fysieke of psychische integriteit van een persoon zal geschonden worden. Wie ondanks zijn zwijgplicht, de brandweer, de politie, een voorbijganger, … informeert omdat dit de enige mogelijkheid is om een noodsituatie te verhelpen, kan zich beroepen op de rechtsfiguur van de noodtoestand. Het hogere belang moet onmiddellijk en noodzakelijk worden beschermd, onder dreiging van een daadwerkelijk gevaar. In onze rechtsorde wordt de (fysieke) persoonlijke integriteit beschouwd als een van de hoogste rechtsgoederen, dat de andere in waarde overstijgt. Vandaar dat hieraan ook een hogere waarde wordt toegekend dan aan de waarde van het beroepsgeheim. De noodtoestand houdt dus een conflict in van verschillende waarden, die door de professionele hulpverlener tegen elkaar moeten worden afgewogen. Deze belangenafweging zal achteraf door de rechter worden getoetst en houdt dus steeds een zeker risico in.
Omdat deze rechtsregel tot interpretatievragen leidt en tot procedures waarbij hulpvragers die een misdrijf pleegden, hun geheimhouder beschuldigden van strafbare schending van het beroepsgeheim, werd in 2001 een speciaal artikel in het leven geroepen: artikel 458 bis van het Strafwetboek (3.3.4.).

3.3.4. Een minderjarige of kwetsbare persoon is slachtoffer van een misdrijf (art 458bis SW)

*"Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, partnergeweld, een ziekte, dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid, **kan**, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, hetzij wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen, hetzij wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de in voormelde artikelen bedoelde misdrijven en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen".*

Hierdoor heeft een houder van het beroepsgeheim de mogelijkheid om bepaalde misdrijven, gepleegd op minderjarige of kwetsbare personen, aan te geven, zonder strafrechtelijke vervolging wegens schending van het beroepsgeheim te moeten vrezen. Het gaat om de misdrijven kindermishandeling, aanranding van de eerbaarheid, verkrachting, slagen en verwondingen, doodslag, moord, genitale verminking, dodelijke vergiftiging, verwaarlozing of verlating.
Vereisten:

- Ernstig en dreigend gevaar voor de psychische of fysieke integriteit van de minderjarige of kwetsbare persoon of voor andere minderjarigen en kwetsbare personen.
- Ook wie enkel door een dader of een derde in vertrouwen is genomen, kan aangifte doen.
- Het volstaat dat er 'aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar', eventueel voor andere kwetsbare personen of kinderen. Hoe ernstig de aanwijzingen moeten zijn, is een zaak voor de rechtspraak.

- De aangifte bij toepassing van deze regel moet gebeuren bij de procureur des Konings, niet bij de politie.
- Het moet gaan over al gepleegde feiten, en over een blijvend gevaar.
- Alleen als noch de hulp van de geheimhouder, noch de hulp van derden voldoende is om de integriteit van het mogelijke slachtoffer te beschermen.

Bijvoorbeeld: een begeleider weet dat een jongere thuis met zijn ouders mee drugs gebruikt. Dit kan als verwaarlozing/toebrengen van lichamelijk letsel worden weerhouden. Als hulpverlening dan niet helpt om het gevaar voor de jongere weg te nemen, mag je je beroepsgeheim doorbreken en de procureur inlichten. Ook hier gaat het om 'mogen' en niet om 'moeten'. Let wel: je mag niet niets doen, want dan riskeer je een klacht wegens schuldig verzuim.

3.3.5. Verdediging in rechte

De rechtspraak aanvaardt dat een geheimhouder zijn beroepsgeheim mag schenden wanneer dat nodig is voor zijn eigen verdediging tegen een beschuldiging, bijvoorbeeld zelfverdediging tegen een lichamelijke aanval door een patiënt. Dit mag altijd, ook al schaadt hij hierbij het belang van de cliënt. Enkel informatie die noodzakelijk is voor zijn verdediging mag gegeven worden. Het is niet de bedoeling om de hulpvrager zwart te maken of heel zijn problematiek openbaar te maken.

3.3.6. Toestemming cliënt

De hulpvrager wordt soms ook 'de meester van het geheim' genoemd. De vertrouwelijke gegevens gaan over hem en hij kan beslissen met wie hij ze deelt.
De cliënt moet vooraf en uitdrukkelijk zijn akkoord geven – of zelf de vraag stellen. Hij moet specifiek geïnformeerd zijn over welke informatie juist wordt doorgegeven. Bij voorkeur gebeurt informatiedoorstroom in aanwezigheid van de cliënt. Bovendien zal de geheimhouder moeten beoordelen of de informatiedoorstroom in het belang van de cliënt is. De informatie die wordt doorgegeven mag ook geen vals beeld scheppen, geen halve waarheden bevatten. Dan zwijgt de geheimhouder beter helemaal.
De cliënt mag zich ook verzetten tegen het doorgeven van bepaalde informatie. In zo'n situatie zal de geheimhouder enkel bij de wettelijk toegelaten uitzonderingen toch informatie mogen doorgeven.

3.3.7. Verplichting tot hulp aan personen in nood - schuldig verzuim

Art. 422bis van het Strafwetboek omschrijft dit als volgt: *"Met gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar en met een geldboete van € 50 tot € 500, of met een van die straffen alleen, wordt gestraft hij die verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf diens toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp inroepen. Voor het misdrijf is vereist dat de verzuimer kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen. Heeft de verzuimer niet persoonlijk het gevaar vastgesteld waarin de hulpbehoevende verkeerde, dan kan hij niet worden gestraft, indien hij op grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen, kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was. De straf bedoeld in het eerste lid wordt op twee jaar gebracht indien de persoon die in groot gevaar verkeert, minderjarig is."* [20]

Vereisten:
- Het begrip 'groot gevaar' impliceert dat het gevaar ernstig, actueel en reëel moet zijn voor een (dreigende) aantasting van de integriteit, vrijheid of eerbaarheid.
- Schuldig verzuim is een opzettelijk misdrijf. De verzuimer moet dus bewust de andere kant op gekeken hebben, maar ook onachtzaamheid kan schuldig zijn (je hebt een gevaar niet gezien dat je had moeten zien).[21]
- Het verzuim is slechts schuldig als men hulp kan bieden zonder gevaar voor eigen lijf en leden of voor dat van derden.

---

[20] Daarnaast is er ook nog art. 422ter SW: zelfde straffen voor wie wettelijk wordt opgevorderd hulp te verlenen en (zonder ernstig gevaar) het niet doet.
[21] T. GOMBEER en I. BERNAERT, Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school, VAD, 2006, p. 26.

- De vorm van de te verlenen hulp kan divers zijn en houdt niet noodzakelijk in dat de politie op de hoogte gebracht moet worden. Luisteren naar de minderjarige en hem in contact brengen met een gespecialiseerde dienst kan, gelet op de omstandigheden eigen aan de zaak, een adequate reactie op het gevaar vormen.

Als de wettelijke voorwaarden vervuld zijn en het dreigende gevaar slechts kan worden vermeden als aangifte wordt gedaan bij politie of justitie, mag en moet men zijn zwijgplicht verbreken.

Voorbeeld: Een begeleider komt bij een jongere thuis in het kader van contextbegeleiding. **Hij ziet dat de ouders illegale drugs gebruiken in aanwezigheid van hun kind**. Zeker bij een minderjarig kind weeg je als begeleider af of er sprake is van verwaarlozing of mishandeling van het kind. Dat kan een reden zijn om je beroepsgeheim te doorbreken. Het beroepsgeheim weegt voor de hulpverlener zwaarder door dan het helpen opsporen van misdrijven. Bescherming van de integriteit van iemand anders (kinderen en volwassenen) tegen acuut gevaar, gaat boven het beroepsgeheim: als je geen andere middelen hebt om die integriteit te beschermen, mag je je beroepsgeheim doorbreken. Tegenover wie je je beroepsgeheim doorbreekt, dat is dan weer een andere vraag. Mogelijk is het voldoende dat iemand uit de omgeving van het kind mee een oogje in het zeil houdt. Als het gezin gevolgd wordt door de gemandateerde voorziening of de sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp, zal ook aan deze diensten verslag worden uitgebracht over de wijze waarop bijkomende garanties voor het kind worden uitgebouwd.

Voorbeeld: **Een jongere roept de hulp in van de begeleider omdat een vriend een overdosis lijkt te hebben genomen,** maar de begeleider doet niets. Hij heeft dan mogelijk verzuimd om hulp te verlenen aan een persoon in nood, en kan daarvoor veroordeeld worden. Hij kan het beroepsgeheim hiervoor niet inroepen als excuus.

Voorbeeld: **Een ouder die een sterke alcoholgeur verspreidt of er stoned uitziet, wil zijn kind meenemen in de auto.**
Als je merkt dat het kind in een wagen met een dronken bestuurder moet plaatsnemen, is het je plicht om het kind tegen dat gevaar te beschermen en de bestuurder te confronteren met je bezwaren. Het is niet aan de hulpverlener om tests op te leggen, dat is voor de politie. Binnen een professionele jeugdhulpverlening is je 'beschermingsplicht' ook hoger dan in dagdagelijkse situaties. Desnoods belt de begeleider inderdaad de politie als dat de enige manier is om het kind te beschermen tegen een acute bedreiging van zijn lichamelijke integriteit.
Stel dat een adolescent toch meewil, bied hem dan alternatieven aan: daar staat de plicht tot hulp bieden aan een persoon in acuut gevaar boven het zelfbeschikkingsrecht van de minderjarige.
Als de dronken ouder niet met de wagen is, maar bijvoorbeeld met het openbaar vervoer of in gezelschap van een op het eerste zicht nuchtere chauffeur, wat dan? Dit zal alleszins besproken worden. Als ouders zich steeds weer onder invloed aanmelden om hun kinderen op te halen, moet het alcohol- of drugprobleem van de ouders aangepakt worden. Er moet eventueel een andere contactregeling afgesproken/afgedwongen worden als de kinderen hierdoor ernstig verwaarloosd worden.
Dergelijke feiten worden ook best vermeld in het dossier en eventueel besproken met de consulent van de sociale dienst gerechtelijke jeugdhulp of van de gemandateerde voorziening. Als in een dergelijke situatie de jeugdrechter het contact onder bepaalde voorwaarden wil beperken of verbieden, moeten de spelregels duidelijk en tegensprekelijk gevolgd worden: met een wijzigende of aanvullende beschikking of vonnis, waar dan ook hoger beroep door de ouders tegen mogelijk is. Een consulent van de gemandateerde voorziening heeft geen zeggenschap over de modaliteiten over de uitoefening van de contacten, maar kan wel afspraken maken met de ouders en de jeugdhulpvoorziening waarbij desgevallend doorverwezen wordt naar het parket bij niet-naleving.

3.3.8. Private aangifte'plicht'

Art. 30 Wetboek van Strafvordering
Dit artikel betreft het aangifterecht van iedereen die **getuige** is van aanslagen tegen het leven, de eigendom of de openbare veiligheid. Men spreekt ook wel van de 'private' aangifteplicht.
Het stelt: "*Ieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, is eveneens verplicht daarvan bericht te geven aan de procureur des*

Konings, hetzij van de plaats van de misdaad of van het wanbedrijf, hetzij van de plaats waar de verdachte kan worden gevonden."

Vereisten:
- Je hebt de feiten zelf vastgesteld. Een vermoeden of iets dat je verteld wordt door iemand anders is niet voldoende.
- Je doet aangifte bij het parket, de politie is daarmee niet gelijk te stellen.
- Het gaat om een aanslag tegen de openbare veiligheid, op iemands leven of eigendom.

Deze bepaling wordt niet strafrechtelijk gesanctioneerd. Het is dus een aangifterecht in plaats van een plicht. Houders van een beroepsgeheim geven dan ook de voorkeur aan de strafrechtelijk gesanctioneerde zwijgplicht. Maar op basis van dit artikel mogen ze wel spreken, als dat in de concrete situatie – en rekening houdend met een toekomstige beroepsuitoefening in vertrouwen – beter zou zijn.

Toegepast op de drugswetgeving zou je dus aangifte kunnen doen als je getuige bent van dealen van drugs (aanslag tegen het leven), gebruikers die gevaarlijke naalden laten rondslingeren (aanslag tegen openbare veiligheid), maar voor de meest frequente drugsdelicten geldt de private aangifteplicht niet. Zo is louter bezit van kleine hoeveelheden cannabis geen aanslag tegen het leven. Dit (beperkte) misdrijf laat dus niet toe om het beroepsgeheim te doorbreken op basis van de private aangifteplicht.

Wanneer je nochtans als hulpverlener een misdrijf vergemakkelijkt, of mogelijk maakt dat het verder blijft gaan (bijvoorbeeld omdat de dader weet/je de dader beloofd hebt dat je toch geen aangifte zal doen), kan je wel medeplichtig bevonden worden. Op basis daarvan kan je strafrechtelijk aangepakt worden.

Als je op geen enkele wijze reageert op bijvoorbeeld vastgesteld gebruik, als je 'gedoogt', stel je een 'lokaal ter beschikking' en ben je dus zelf strafbaar.
Je kan wel reageren door de jongere door te verwijzen naar de drughulpverlening, of door hem strikter te controleren op drugbezit, zonder onmiddellijk aangifte te doen.
Als de jongere zich hardnekkig tegen je controle verzet, zit er evenwel weinig anders op dan de consulent te vragen om strengere maatregelen op te (laten) leggen aan de jongere. Je kan zelf geen dwangmaatregelen nemen als begeleider of voorziening en je mag het de jongere niet gemakkelijk maken door alles blauw blauw te laten, want dan ben je zelf strafbaar.

Een anonieme getuigenis door een begeleider bij de politie dat hij vermoedt dat iemand in de leefgroep drugs dealt, is een flagrante schending van het beroepsgeheim.
Als een jongere uit de leefgroep 'anoniem' getuigt, schendt hij geen rechtsregels. Hij kan met een gerechtvaardigde reden vragen aan de politie om anoniem te mogen blijven. Het vraagt wel wat goodwill van de verbalisant om de identiteit van de jongere slechts beperkt te noteren.

Kortom: Je mag als begeleider niet toelaten dat een minderjarige illegale drugs gebruikt, want dan ben je zelf strafbaar. Maar je bent daarom niet verplicht daarvan direct aangifte bij de politie te doen, want dan zou je strafbaar kunnen zijn wegens schending van je beroepsgeheim. Veel zal afhangen van de juiste omstandigheden: over welke drug gaat het, is het gebruik problematisch, valt erover te praten of niet, … Je mag je beroepsgeheim enkel doorbreken ten aanzien van het parket en wel aangifte doen als (externe) hulpverlening het gebruik (en het strafbare bezit) niet stopt en je anders de jongere in feite toelaat het misdrijf verder te plegen.

Art. 29 Wetboek van Strafvordering
Dit artikel luidt als volgt: *"Iedere gestelde overheid, iedere openbaar officier of ambtenaar die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdaad of van een wanbedrijf[22], is verplicht daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings bij de rechtbank binnen wier rechtsgebied*

[22] Misdrijven (algemene term) worden onderverdeeld in misdaden (Hof van Assisen), wanbedrijven (correctionele rechtbank) en overtredingen (politierechtbank). De aangifteplicht van ambtenaren voor ernstige misdrijven waar ze weet van hebben, geldt enkel voor misdaden en wanbedrijven, niet voor overtredingen.

die misdaad of dat wanbedrijf is gepleegd of de verdachte zou kunnen worden gevonden, en aan die magistraat alle desbetreffende inlichtingen, processen-verbaal en akten te doen toekomen."

Wanneer een jongere in de voorziening in het bezit is van drugs, pleegt hij een als misdrijf omschreven feit dat als wanbedrijf geldt. Heb je daar als (gelijkgestelde met een) ambtenaar kennis van, dan kan je dus aangifte doen.

Er staan evenmin als op de 'private aangifteplicht' straffen op het niet-naleven van deze bepaling. Tuchtrechtelijke sancties (schorsing, ontslag, …) zijn wel mogelijk. Binnen de bijzondere jeugdzorg zijn de begeleiders in de gemeenschapsinstellingen en de consulenten van het ondersteuningscentrum jeugdzorg (OCJ) ambtenaren, maar ook hulpverleners, en kunnen zij voorrang geven aan hun beroepsgeheim. Het Agentschap Jongerenwelzijn zal als werkgever situatieafhankelijk kunnen beoordelen of een werknemer/ambtenaar voorrang mocht geven aan zijn beroepsgeheim als jeugdhulpverlener boven dit 'aangifterecht'.

Als de aangifte van het misdrijf bepaalde gewenste reacties tot stand kan brengen (bijvoorbeeld gedwongen drughulpverlening wanneer de betrokkene niet instemt met een vrijwillig aanbod), beschikt de consulent op basis van dit artikel wel over een wettelijke bepaling die hem toelaat zijn beroepsgeheim te doorbreken. Maar dit vereist wel degelijk een bewuste afweging en is geen automatisme.

Hulpverleners van een vzw hebben niet deze aangifteplicht tegenover het parket.[23] Zij zijn geen ambtenaren. Wie als contractueel in dienst is bij een bepaalde overheid, is wel 'gelijkgesteld' met een ambtenaar, bijvoorbeeld OCMW-voorzieningen die hulpverlening bieden in de bijzondere jeugdzorg. Ook bijvoorbeeld straathoekwerkers of GAS[24]-bemiddelaars in dienst van een stad, worden op basis van deze bepaling in een zeer dubbele positie gebracht. De aard van hun werk veronderstelt een vertrouwensrelatie, maar hun werkgever vraagt dat zij misdrijven waar zij kennis van hebben, doorgeven.[25] In de bijzondere jeugdzorg stellen de werkgevers meestal niet deze eis en riskeren de professionelen dan ook geen ontslag omdat ze voorrang geven aan het beroepsgeheim.

Dit aangifterecht van ambtenaren roept ook vragen op qua bewijsproblematiek: hoe heb je 'kennis' van een misdrijf? Moet je ervan uitgaan dat alles wat een jongere je vertelt, waar is? Het lijkt dat er toch wel bijkomende aanwijzingen moeten zijn om te kunnen spreken van 'kennis' van een misdrijf. De ambtenaar moet daarentegen niet zelf afwegen of er wel voldoende bewijs kan gevonden worden, of het misdrijf misschien verjaard kan zijn: dat is de opdracht van het parket en de onderzoeksrechter.

3.4. Informatie geven aan ouders

Het beroepsgeheim van de begeleider in de bijzondere jeugdzorg geldt onverkort ook ten aanzien van de ouders.[26] Nochtans hebben ouders het recht (art. 374 BW over het ouderlijk gezag) om zich te informeren over de opvoeding van hun kinderen. Sinds het Decreet Rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp op 1 juli 2006 in werking trad, hebben minderjarigen in de buitengerechtelijke jeugdhulp echter een gemotiveerd verzetsrecht wat betreft de kennisname door hun ouders van bepaalde gegevens over hen in hun jeugdhulpdossier.[27] Het jeugdhulpdossier (in de voorziening of van de consulent) is niet hetzelfde als het gerechtelijke dossier op de griffie van de jeugdrechtbank. Dat mogen ouders wel degelijk inkijken.
De toegang tot gegevens betreffende de minderjarige op grond van het ouderlijk gezag vormt een uitzondering op het (grond)recht op privacy van de minderjarige en moet daarom restrictief geïnterpreteerd worden. Wegens het doelgebonden karakter van het ouderlijk gezag mag toegang

[23] LYBAERT, Beroepsgeheim van de hulpverlener in relatie tot de politiediensten, *RW* 1996-97, 969.
[24] Gemeentelijke administratieve sancties
[25] Cass. 9.10.990, *Arresten van het Hof van Cassatie* 1990-91 nr. 67: Art. 29Sv heeft een algemene draagwijdte en is niet alleen van toepassing op wie het statuut van ambtenaar heeft, maar op iedereen die door de overheid tewerkgesteld wordt: met andere woorden ook die hulpverleners die als contractuelen door de overheid in dienst zijn genomen, hebben aangifteplicht.
[26] I. VAN DER STRAETE en J. PUT, Beroepsgeheim en hulpverlening, Die Keure, 2005, p. 103, nr. 175.
[27] Art. 23 Decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp.

tot informatie over de minderjarige uitsluitend uitgeoefend worden in het belang van het kind. In geval van een belangenconflict primeert het belang van het kind.[28]
Opvoeding wordt ook gezien als een evolutief proces: over bezigheden die algemeen maatschappelijk aanvaard worden voor jongeren van een bepaalde leeftijd (bijvoorbeeld lid zijn van een sportclub, tekenacademie, jeugdbeweging, vanaf zestien jaar op café gaan, ...) kan de jongere zelf beslissen. Dat betekent ook dat de ouders geen vertrouwelijke informatie nodig hebben om die beslissingen in zijn plaats te kunnen nemen.[29] Opvoeden is opvoeden tot zelfstandigheid.

Soms is het nochtans wel degelijk vereist dat de ouders zelf initiatief kunnen nemen om hun kind te helpen. Het Decreet Integrale jeugdhulp stelt ook uitdrukkelijk dat ouders moeten toestemmen met de hulpverlening (waar zij op betrokken zijn). Als er geen ouders (beschikbaar) zijn, geldt dit ook voor de andere wettelijke vertegenwoordigers of voor wie het kind onder zijn hoede heeft. Voorwaarde is dat er sprake is van opvoeding en begeleiding in kwesties die de minderjarige niet (volledig) zelf in handen kan nemen, omwille van bijvoorbeeld beperkte inzichten. De begeleider kan dan het kind wijzen op de hulp die op gang kan komen door mededeling van bepaalde gegevens en proberen het kind zover te krijgen dat hij zelf de ouders inlicht. Men maakt best van in het begin duidelijk dat mogelijk bepaalde zaken aan de ouders moeten worden gemeld.[30]

Wanneer het kind een misdrijf pleegt, kunnen ouders hiervoor mee verantwoordelijk worden gesteld en veroordeeld worden tot de kosten. Als ouders verplicht/bereid zijn met hun kind hierin verantwoordelijkheid te nemen, moeten zij ook weten waarover het gaat. Ouders hebben dan recht op die informatie. De jongere zal moeten weten dat, wanneer de begeleider het niet meedeelt, uiteindelijk de ouders toch zullen worden ingelicht door politie of andere overheden (parket, jeugdrechter).
Wanneer een dossier aanwezig is op de jeugdrechtbank hebben ouders op basis van art. 55 van de Jeugdbeschermingswet recht op volledige inzage in dit dossier. Het Decreet Rechtspositie geldt immers niet ten aanzien van federale instanties en ook niet volledig bij gerechtelijke jeugdhulpverlening. Bovendien is het recht op een tegensprekelijke procedure voor de rechtbank, waarbij alle deelnemers over dezelfde informatie beschikken, ook een mensenrecht. Voor de verslagen die jeugdhulpverleners aan de jeugdrechtbank bezorgen, geldt het inzagerecht van de ouders. Als de jongere bepaalde zaken niet ter kennis van de ouders wil gebracht zien, en de begeleiding steunt dit, kan de begeleiding dit ook niet in het verslag aan de jeugdrechtbank zetten. Dit zal enkel kunnen met betrekking tot aspecten die niet relevant zijn in de beoordeling van de verwijzer over de meest aangepaste begeleiding voor de jongere.

Voorbeeld: Een jongere rookt.
Ouders hebben weliswaar recht op die informatie over hun kinderen waar ze een positieve opvoedingstaak in te vervullen hebben. Of dat het geval is, beoordeelt de voorziening zelf. Een vader die zijn zoon bont en blauw slaat als hij weet dat die rookt, moet niet op de hoogte gebracht worden. De afweging heeft ook niet steeds zozeer te maken met de leeftijd van de jongere, dan wel met de algemene problematiek van de opvoedingssituatie: is dat het eerste, prioritaire probleem dat moet worden aangepakt of zijn er andere?

3.5. Gedeeld en gezamenlijk beroepsgeheim[31]

Het oude art. 458 SW is als een individuele zwijgplicht geformuleerd. Sinds de 19e eeuw is de hulp- en dienstverlening echter geëvolueerd naar veel meer samenwerken, zowel binnen een organisatie, als met professionelen uit andere organisaties. De rechtsleer ontwikkelde een kader om hiermee om te gaan.

[28] I. VAN DER STRAETE en J. PUT, Beroepsgeheim en hulpverlening, Die Keure, 2005, p. 101.
[29] I. VAN DER STRAETE en J. PUT, Beroepsgeheim en hulpverlening, Die Keure, 2005, p. 102.
[30] MOREAU T., Le partage du secret professionnel: balises pour des contours juridiques incertains, *Journal du Droit des Jeunes,* 1999, afl. 189.
[31] J. Put (KU Leuven) lanceerde het begrip 'gezamenlijk beroepsgeheim' (RW 2004-2005, p.1): Tussen begeleiders van eenzelfde voorziening, die betrokken zijn op dezelfde cliënten (team, team-directie, team-psycholoog, ...) heerst een gezamenlijk beroepsgeheim: de cliënt weet dat een aantal mensen uit dezelfde voorziening met zijn dossier 'bezig is'. Tussen hen worden de gegevens 'vrij' uitgewisseld, om de kwaliteit en de continuïteit van de lopende begeleiding te verzekeren. Het 'gewone' gedeelde (en niet het gezamenlijke) beroepsgeheim geldt daarentegen bij overgang naar een andere voorziening of voor een andere vorm van (professionele) bijstand aan dezelfde cliënt door personen die ook door beroepsgeheim zijn gebonden.

Zo is er overeenstemming dat **binnen eenzelfde team**, tussen collega's die samen een dienst verlenen aan dezelfde cliënt, een **gezamenlijk beroepsgeheim** geldt: de hulpvrager weet dat zijn situatie door meerdere personen binnen een team wordt aangepakt, die allen in een gelijkaardige vertrouwensrelatie staan ten opzichte van hem. De cliënt moet op de hoogte zijn van de werkwijze binnen de dienst en het team, en is in de mate van het mogelijke betrokken bij de uitwisseling van informatie.

Voor het delen van vertrouwelijke informatie **buiten dezelfde dienst**, is er de voorwaarde uit de Wet bescherming persoonsgegevens: om persoonsgegevens door te geven, is er een voorafgaandelijke en specifieke toestemming nodig van de persoon over wie het gaat. De deontologische kaders van de meeste beroepsgroepen stellen voorop dat dit enkel kan wanneer de ontvanger ook gebonden is door een (strafrechtelijk gesanctioneerde) zwijgplicht met een gelijkaardige finaliteit in het belang van de betrokken hulpvrager. Wanneer op 'externe' hulp of dienstverlening een beroep wordt gedaan, spreekt men van een **gedeeld beroepsgeheim**. Enkel de informatie die noodzakelijk en relevant is voor de externe om zijn werk te kunnen doen, wordt doorgegeven. Wie de informatie doorgeeft en op welke manier, is grondig overwogen. Dit gedeeld beroepsgeheim kan bijvoorbeeld spelen tussen de jeugdadvocaat van de minderjarige en zijn begeleider.

Het Decreet Integrale jeugdhulp verwettelijkte deze rechtsfiguren in art. 72 tot 76.

In de begrippenlijst bij de deontologische code voor de CLB-medewerkers wordt het **gedeeld beroepsgeheim** als volgt gedefinieerd: *"Het meedelen van gegevens door iemand die gebonden is door het beroepsgeheim, aan iemand anders die zelf ook gebonden is door het beroepsgeheim. Het beperkt zich tot het meedelen van relevante informatie aan relevante personen met impliciete of expliciete toestemming van de cliënt."*

Gedeeld beroepsgeheim is geen 'recht' op informatie en evenmin een 'plicht' om informatie te geven. Het is een mogelijkheid om informatie rechtstreeks tussen geheimhouders uit te wisselen. Het kan een bijkomende dienst zijn voor de hulpvrager, die daardoor zijn verhaal niet telkens opnieuw moet doen.

Uiteraard betreft het enkel de 'need to know' en gebeurt dit enkel in het belang van de cliënt (art. 74 DIJH). De hulpverleners proberen zoveel mogelijk de instemming van de cliënten te bekomen. Als de cliënt niet kan bereikt worden of er zijn gegronde redenen om toch informatie door te geven aan een van de opgesomde professionelen binnen de jeugdhulp, dan kan de toestemmingsvoorwaarde terzijde geschoven worden en kan de informatie toch doorgaan. Zodra een verontrustende situatie moet worden onderzocht, kan een geheimhouder zonder toestemming van de cliënt informatie doorgeven aan de gemandateerde voorziening (art. 76 DIJH).

Worden uitzonderlijk toch gegevens uitgewisseld zonder instemming van de cliënt, dan wordt de cliënt zo snel mogelijk ingelicht. Er wordt helder uitgelegd waarom zonder instemming informatie werd uitgewisseld, wat de dringende noodzaak was.

Het gedeeld beroepsgeheim wordt ook buiten het kader van de integrale jeugdhulp erkend:
Je kan als hulpverlener bijvoorbeeld bepaalde informatie over een minderjarige doorgeven aan de kinderpsychiater van die minderjarige, in de mate dat dit noodzakelijk is voor die medicus om zijn werk te kunnen doen, dat het in het belang is van de gezamenlijke cliënt en dat de minderjarige daarin (als hij oud genoeg is) toestemt.
Je kan informatie aan de advocaat van de ouders doorgeven in dezelfde mate dat je informatie aan (een van) de ouders zou doorgeven, en voor zover de ouder over wie het gaat daarmee akkoord gaat. Je kan dus geen informatie over de moeder aan de advocaat van de vader geven.

3.6. Informatie geven aan andere personen die niet betrokken zijn bij de begeleiding

Familie, leerkrachten, vrienden, … zijn niet gebonden door een strafrechtelijke zwijgplicht. Informatie die aan hen wordt doorgegeven, zal niet in het kader van een gedeeld beroepsgeheim kunnen verantwoord worden. De toestemming van de cliënt en de afweging van zijn belang zal des te zorgvuldiger moeten gebeuren bij het informeren van niet-zwijgplichtigen. Weigert de cliënt, dan kan geen informatie doorgegeven worden, tenzij daar andere redenen voor zijn (zie noodtoestand, schuldig verzuim, getuigenis in rechte, …).
Aan personen die niet betrokken zijn bij de begeleiding mag je in principe geen informatie doorgeven.[32] Hier geldt het beroepsgeheim maximaal.

Toch kan het soms wenselijk zijn om hen wel bepaalde informatie te verstrekken, als bijvoorbeeld de situatie van de cliënt hierdoor zou verbeteren. In dit geval moet het doorgeven van informatie (en ook om welke informatie het gaat) met de cliënt besproken worden en moet deze expliciet zijn **toestemming** geven. De rechtsleer is wat dit betreft verdeeld, sommigen zijn van mening dat ook de toestemming van de cliënt de professioneel niet de toelating geeft om gegevens door te geven aan niet-professionelen. In zo'n geval kan een attest worden geschreven aan de cliënt zelf, zodat deze het kan bezorgen aan bijvoorbeeld zijn boekhouder of verzekeringsmaatschappij.

Bij dit punt is het nuttig om aan te geven dat leerkrachten geen beroepsgeheim hebben.[33] Een essentiële voorwaarde van het beroepsgeheim is voor hen niet van toepassing: wat zij te weten komen, komt niet voort uit een (noodzakelijke) vertrouwensrelatie. Ze hebben wel discretieplicht. Ze moeten met andere woorden discreet omgaan met de informatie die zij tijdens de uitoefening van hun beroep bekomen, maar dit wordt niet strafrechtelijk gesanctioneerd.

[32] Bedenk altijd de bijzondere formulering van het beroepsgeheim in de bijzondere jeugdzorg: iedereen, ongeacht zijn statuut, die betrokken is bij de uitvoering van een (individuele) maatregel van jeugdbijstand, is gebonden door het beroepsgeheim: ook de vrijwilligers, ook de stagiairs, ook de prestatieplaatsen (...) Zodra je een bepaalde jongere 'begeleidt', ben je gebonden door zwijgplicht. (Niet: de groenteboer, wel: de kok van de voorziening waar een jongere steeds gaat helpen… én praten.)
[33] Zelfs een vertrouwensleerkracht kan zich niet beroepen op een wettelijk erkend beroepsgeheim. Vanaf 1 juli 2006 kan enkel een leerkracht die in het kader van integrale jeugdhulp als bijstandspersoon voor een minderjarige optreedt, zich beroepen op het beroepsgeheim bepaald in de decreten integrale jeugdhulp, doch enkel wat zijn taken in dat verband betreft.

4. Aansprakelijkheid

4.1. Onderscheid tussen strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid

4.1.1. Strafrechtelijke aansprakelijkheid

Wanneer je een misdrijf pleegt, ben je daarvoor persoonlijk aansprakelijk en kan de rechter je veroordelen tot een straf. Dit kan een geldboete zijn.

Begeleiders mogen uiteraard niet zelf gebruiken of dealen, maar mogen ook niet gedogen dat de jongeren die ze begeleiden deze feiten plegen.

Het Verdrag voor de Rechten van het Kind is daarin ook duidelijk. Art. 33 bepaalt: *"De Staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen, met inbegrip van wettelijke, bestuurlijke en sociale maatregelen op onderwijsterrein, om kinderen te beschermen tegen het clandestiene gebruik van verdovende middelen en psychotrope stoffen zoals omschreven in de desbetreffende internationale verdragen[34], en om inschakeling van kinderen bij de clandestiene productie van en de sluikhandel in deze middelen en stoffen te voorkomen."*

Een aantal gedragingen wordt uitdrukkelijk **strafbaar gesteld** om kwetsbare personen en minderjarigen te beschermen.

- *Gebruik gemakkelijker maken*[35]: De wet voorziet twee wijzen waarop men het gebruik kan gemakkelijker maken, namelijk door *het ter beschikking stellen van een lokaal* of *door enig ander middel.* Je stelt een lokaal ter beschikking als je weet (of zou moeten weten) dat er drugs worden gebruikt en je geen ernstige maatregelen hebt genomen om dit gebruik tegen te gaan.[36]
- *Aanzetten tot gebruik*[37]: Dit betekent niet alleen dat men iemand tracht te overhalen om drugs te gebruiken, maar ook dat men een eerder aanwezige interesse in drugs aanmoedigt, zelfs zonder dat deze persoon overgaat tot gebruik.

Als een misdrijven gepleegd wordt ten aanzien van minderjarigen of in aanwezigheid van een minderjarige, dan is dat een **verzwarende omstandigheid** waardoor de straffen verzwaard worden afhankelijk van de leeftijd van de minderjarige. Het Hof van Cassatie heeft dit verduidelijkt in haar arrest van 8 februari 2006.[38] Volgens het Hof betekent dit dat *de minderjarige ofwel over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om zich bewust te zijn van de feiten die in zijn aanwezigheid worden gepleegd, ofwel dat de verdovende middelen in zijn aanwezigheid werden gebruikt zodat hij rechtstreeks risico loopt bepaalde gevolgen ervan te ondergaan*… Dit betekent dat het roken van een joint (wat in principe een lage vervolgingsprioriteit heeft) zwaar bestraft zou kunnen worden als dit gebeurt in aanwezigheid van een jong kind dat de rook mee moet inademen.

Voor de alcoholwetgeving meldden we al dat het schenken of aanbieden van alcohol aan -16-jarigen ook verboden is in privé- of huiselijke kring[39].

Als je één van deze misdrijven pleegt, ben je persoonlijk aansprakelijk en zal je dus eventueel persoonlijk kunnen veroordeeld worden tot een straf. Ook een rechtspersoon kan strafrechtelijk veroordeeld worden, als het organisatiebeleid bijvoorbeeld rechtstreeks aanleiding gaf tot het plegen van het misdrijf.

[34] Een belangrijk internationaal verdrag in dat verband is het Verdrag van 20 december 1988 van de Verenigde Naties tegen de sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen. België kan onder andere op grond van dit verdrag druggebruik niet legaliseren.
[35] Art. 3§2 van de Drugwet
[36] Wet en duiding. Drugwetgeving, Larcier, 2012, p.37
[37] Art. 3§2 van de Drugwet
[38] Cass. 8 februari 2006, T Strafr. 2006, afl.4, 209 met noot
[39] Interpretatie van de wet na consultatie bij Paul Van Den Meerssche, FOD Volksgezondheid en Filip Van Hende, Advocatenkantoor Van Hende & Partners.

4.1.2. Burgerrechtelijke aansprakelijkheid

Het kan ook dat de begeleider die het druggebruik van de jongere niet stopt, hetzij door inschakeling van externe hulpverlening, hetzij door hiervoor zelf begeleiding aan te bieden, een burgerrechtelijke fout ten laste wordt gelegd. Wie schade zou lijden ten gevolge van het druggebruik van de jongere, kan zich dus ook bij de burgerlijke rechter tegen de begeleider of de instelling keren.
Op grond van art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek kan een begeleider worden aangesproken. Het slachtoffer moet dan bewijzen dat de begeleider een fout heeft begaan en dat er tussen die fout en de geleden schade een oorzakelijk verband bestaat. Deze bewijslast is vrij zwaar. Er moet immers sprake zijn van schade die is ontstaan door de persoonlijke fout of het gebrek aan toezicht van de begeleider.[40] Dit toezicht wordt niet restrictief geïnterpreteerd: de rechtspraak aanvaardt dat men een zestienjarige niet op dezelfde wijze 'in zicht' houdt als een zesjarige. Deze fout moet aangetoond worden door de schadelijder. Hij draagt de bewijslast.

In tegenstelling tot de strafrechtelijke aansprakelijkheid kan een begeleider slechts **persoonlijk** aansprakelijk worden gesteld voor een fout begaan in dienst van de voorziening als er sprake is van bedrog, zware schuld of een vaak voorkomende lichte fout.[41] Dit betekent dat begeleiders bijna nooit persoonlijk zullen moeten opdraaien voor de schade die voortvloeit uit een onvoorzichtigheid of een eenmalige lichte fout. Wanneer het slachtoffer een 'gewone' fout van een begeleider kan bewijzen, zal de voorziening die hem tewerkstelt aansprakelijk worden gesteld als werkgever.

4.2. Burgerlijke aansprakelijkheid van de begeleider

Afhankelijk van de taak van de begeleider, kan hij worden beschouwd als 'onderwijzer'. Dit impliceert een grotere aansprakelijkheid dan wanneer je gewoon als begeleider optreedt. Er geldt namelijk een vermoeden van aansprakelijkheid van de onderwijzer. Dit draait de bewijslast om: de begeleider zal dus zelf moeten aantonen dat hij geen fout in het toezicht heeft begaan.

Het Hof van Cassatie heeft namelijk gekozen voor een ruime interpretatie van het begrip 'onderwijs'. In een arrest van 3 december 1986 oordeelde het dat onderwijs niet enkel de overdracht van technische of intellectuele kennis in lesverband omvat, maar ook iedere andere vorm van onderricht van wetenschappelijke, artistieke of professionele aard.

Als de begeleider in een voorziening belast is met een educatief project, dan kan hij worden beschouwd als een 'onderwijzer'. Onder educatief project kan onder meer verstaan worden als opdracht hebben de jongeren te stimuleren tot een grotere zelfredzaamheid, tot het nemen van meer sociale verantwoordelijkheid. Personeel dat enkel instaat voor de opvang en de bewaking van jongeren, en crisisopvangcentra vallen niet onder die definitie en worden dus niet beschouwd als onderwijzers.

4.3. Burgerlijke aansprakelijkheid van de voorziening

De voorziening kan worden aangesproken op grond van art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek voor een schadegeval veroorzaakt door een jongere die op dat moment in de instelling verbleef.
Het slachtoffer moet dan aantonen dat de voorziening een fout heeft begaan en dat er tussen de fout en de geleden schade een oorzakelijk verband bestaat. Ook hier is de bewijslast zwaar.

De fout van een voorziening kan bestaan uit een onzorgvuldige organisatie van het toezicht dat door de voorziening op de minderjarige wordt uitgeoefend. Dit kan bijvoorbeeld zijn: als voorziening afwijken van het door de jeugdrechter bepaalde re-educatieve project, of nalaten de jeugdrechter in te lichten dat de betrokken minderjarige niet thuis hoort in de voorziening.

---

[40] M. BERGHMANS, L. BALCAEN, Aansprakelijkheid voor buitencontractuele schade toegebracht door minderjarigen, in *Kinderrechtengids*, Mys en Breesch, 2004*,* I.1.12, p. 1-44.
[41] Art. 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet en voor statutaire personeelsleden die in dienst van een openbare rechtspersoon werken, art. 2 van de Wet van 10 februari 2003.

Verder kan de voorziening een fout begaan bij de materiële uitvoering van het toezicht op de minderjarige. Een voorziening begaat bijvoorbeeld een fout door toe te laten dat een geplaatste minderjarige een gevaarlijk wapen in zijn bezit heeft.

De rechtspraak aanvaardt nochtans ook dat een ontsnapping uit een voorziening niet automatisch leidt tot de aansprakelijkheid van de voorziening.

Daarnaast kan een voorziening ook aansprakelijk worden gesteld voor de toezichtsfout begaan door één van haar begeleiders, op basis van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de werkgever (zie hoger). Het gaat hier om een onweerlegbaar vermoeden (voor de werkgever), eens bewezen wordt dat de begeleider een fout beging in de uitoefening van zijn functie.

Deze burgerrechtelijke verantwoordelijkheid is verzekerbaar. De private voorzieningen bijzondere jeugdzorg zijn bovendien verplicht om dergelijke verzekeringspolis 'burgerrechtelijke aansprakelijkheid' af te sluiten.

5. Drugcontroles door de voorziening

Allereerst is het belangrijk om duidelijk te stellen dat een voorziening geen politionele bevoegdheden heeft. Begeleiders zijn geen politieagenten. Het vaststellen van misdrijven is een bevoegdheid die door de wetgever aan de politie is voorbehouden. In hoofdstuk 6 worden de methoden beschreven die de politie daarvoor ter beschikking heeft.

Wanneer er een feit wordt gepleegd dat een misdrijf zou kunnen zijn, kan dit feit enkel worden vervolgd door een straf- of jeugdrechtbank wanneer dit feit bewezen wordt door wettelijk toegelaten middelen. Het is dus zeker niet aan te raden om als voorziening of als begeleider zelf politiemethoden te hanteren.

5.1. Toestemming als sleutelwoord bij controles

Controles van de kamer, van kleding en tassen, en urinecontroles vormen een inbreuk op het privéleven en de fysieke integriteit. Ze kunnen dus niet zonder expliciete wettelijke grondslag[42] of zonder toestemming van de (ouders en van de) jongere. De jongere zelf kan daarbij niet zomaar worden genegeerd. Minderjarigen oefenen zelf hun grondrechten uit. Zij kunnen op die basis een beslissing van hun ouders aanvechten. Als de jongere zich verzet tegen een controle, mag je de controle dus niet uitvoeren.

5.2. Controle van de kamers

Controle van de kamers kan gebeuren in het kader van een opvoedkundig toezicht en begeleiding. Gegevens die de begeleider hierdoor te weten komt, vallen onder het beroepsgeheim.
Zo is het mogelijk om de controle van de kamers op te nemen in het, te ondertekenen, huisreglement.
De formulering in het huisreglement van zo'n toelating om controles uit te voeren mag niet als algemene mogelijkheid, zonder beperking in tijd of zonder opgave van redenen gebeuren, zo niet holt het de betekenis van art. 15 van de Grondwet volledig uit. Van het recht op privacy (ook van het recht op bescherming van de fysieke integriteit) kan niet op een algemene wijze voorafgaandelijk afstand worden gedaan.[43]
Je kan wel duidelijk omschreven situaties in het huisreglement opnemen waardoor (de ouders) en de jongeren zich akkoord verklaren met een oppervlakkige controle van de kamer, kleding en tassen. Voorbeelden zijn dagelijks of wekelijks nazicht van de boekentas, agenda en schoolboeken door de persoonlijke begeleider of directie, controle van kleding en tassen bij vertrek op weekend of op uitstap en bij terugkomst in de voorziening, controle van de kamer eenmaal per week bij (controle van) de poetsbeurt. Je kan ook opnemen dat een striktere controle kan worden uitgeoefend nadat de jongere betrapt werd op gebruik of bezit van drugs of alcohol in huis. Deze controles zouden gedetailleerd kunnen worden beschreven (wat mag en wat mag niet?) en zijn beperkt in de tijd. Zo weet de jongere heel duidelijk wat de gevolgen zijn van het bezit en het gebruik in huis.

Als de jongere echter op het moment zelf weigert (=zijn toestemming intrekt), dan kan de begeleiding ook deze in het huisreglement opgenomen controles niet afdwingen. Je gaat hier dan mee aan de slag zoals je dit ook doet met weigeringen op andere terreinen. Wanneer de hulpverlening hierdoor volledig geblokkeerd wordt, kan je een beroep doen op bemiddeling of wend je je tot de jeugdrechter (bij gedwongen hulpverlening).

Als de veiligheid van de jongere en/of andere bewoners in het gedrang komt, dan kan je niet gewoon terugvallen op de toepassing van het huisreglement, maar zal je ook het handelingsplan moeten aanpassen. Als professionele begeleider heb je de plicht om een goed toezicht uit te oefenen. Dit toezicht moet scherper zijn bij een verhoogd risico. Dit is dus een kwestie van inschatting. De eerdere vaststelling van druggebruik/bezit, de schadelijkheid van de producten, de mate waarin ook andere

[42] Art. 8 EVRM

bewoners hier toegang toe hebben, de leeftijd van de jongere, zijn elementen die hierin meespelen. Dit toezicht kan ook impliceren dat de jongere een regelmatige grondige en onaangekondigde controle toestaat van de kamer.

Wat als de jongere weigert? Een weigering ontneemt de jongere niet het recht op hulpverlening. Als de begeleiding meent dat de jongere een misdrijf heeft begaan en dat hard wil maken, dan moeten zij het parket in te schakelen.[44] Hierbij moeten de regels van het beroepsgeheim in acht genomen worden (cf. aangifterecht).
Een andere mogelijkheid is de vermelding in het verslag aan de verwijzer, die tot meer aangepaste begeleidingsmaatregelen, al dan niet in het kader van gedwongen hulpverlening, kan beslissen, of als ambtenaar een beroep kan doen op zijn aangifterecht.
Gebeurde de begeleiding tot dan toe in een volledig vrijwillig kader, dan kunnen bepaalde vaststellingen en reacties mogelijk wel als verontrustend worden ingeschat. De voorziening kan dan contact opnemen met een gemandateerde voorziening om een aangepast handelingsplan mee op te stellen of op te volgen.

5.3. Urinetesten

Drugs opsporen in de urine gebeurt met een screeningstest of met een chromatografische test. Een screeningstest is vergelijkbaar met een zwangerschapstest. Screeningstests zijn zonder voorschrift verkrijgbaar bij sommige apothekers. Een positief resultaat geeft een eerste aanwijzing van druggebruik. Omdat een screeningstest een aantal beperkingen heeft, wordt hij best uitgevoerd via een arts. Die stuurt de urine naar een medisch labo. Als de screeningstest in het labo sporen van drugs aantoont, volgt ter bevestiging steeds een chromatografische test. Deze test wordt uitgevoerd door ervaren laboranten en levert de meest betrouwbare resultaten op.[45]

Net als controle van de kamer, de kleding of de tassen kan een urinecontrole niet zonder toestemming van de jongere.

5.3.1. Medische handeling moet door een arts gebeuren

De analyse van een urinestaal is bovendien een medische handeling die door een erkend beroepsbeoefenaar van een gezondheidsberoep moet gebeuren en die onder het beroepsgeheim van de medisch professioneel valt.

Medische handelingen zijn in principe allemaal inbreuken op de (fysieke) integriteit van de persoon. Vandaar dat zij wettelijk geregeld zijn: wie moet toestemmen, onder welke voorwaarden kan zonder toestemming worden ingegrepen, welke handelingen zijn compleet ontoelaatbaar, wie mag het uitvoeren, …
Het thans geldende wettelijke kader vinden we in de Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002 (afgekort: Wet patiëntenrechten).

Art. 2, 1° van deze wet definieert een 'patiënt' als de persoon aan wie gezondheidszorg wordt verstrekt, al dan niet op verzoek van de patiënt zelf.
Dezelfde wet definieert 'gezondheidszorg' als de diensten verstrekt door een beroepsbeoefenaar met het oog op het bevorderen, vaststellen, behouden, herstellen of verbeteren van de gezondheidstoestand van een patiënt (…).
De analyse van een urinestaal stelt de gezondheidstoestand/lichamelijke toestand van iemand vast en valt dus onder de wettelijke omschrijving van de gezondheidszorg.[46]

Belangrijk is ook dat niet iedereen zomaar gezondheidszorg mag uitoefenen. Enkel artsen, tandartsen, vroedvrouwen, apothekers, kinesitherapeuten, verpleegkundigen, paramedici en

---

[44] M. BERGHMANS, Plascontrole op school of in de voorziening, *Nieuwsbrief Jeugdrecht,* maart-april 2003, p. 2-4.
[45] Drugs en urinetesting, VAD, 2004.
[46] H. NYS, Geneeskunde – Recht en medisch handelen, APR-reeks Wolters Kluwer, 2005, p. 682, nr 1559 en p. 28 nr 64 e.v. i.v.m. het gebruik van een bloeddrukmeter.

zorgkundigen behoren tot de erkende gezondheidsberoepen. Vanaf 1 september 2016 zullen ook psychologen daartoe behoren.[47]
Onwettige uitoefening van de geneeskunde is "het gewoonlijk verrichten door een persoon, die niet tot de genoemde beroepsgroepen behoort, van elke handeling die tot doel heeft bij een menselijk wezen hetzij het onderzoeken van de gezondheidstoestand, hetzij het opsporen van ziekten en gebrekkigheden, hetzij het stellen van een diagnose".[48] Door de rechtspraak wordt hierbij uitzondering gemaakt voor zelfmedicatie of –behandeling, of hulp door niet-professionele mantelzorgers.

Hieruit besluiten we dat de analyse van een urinestaal een medische handeling is die door een erkend beroepsbeoefenaar van een gezondheidsberoep moet gebeuren. Concreet valt deze handeling onder de in de wetgeving opgesomde technisch verpleegkundige prestaties.[49]
Een begeleider in de bijzondere jeugdzorg is niet gemachtigd om dergelijke medische handeling te stellen.[50]
De resultaten van een urinecontrole zijn medische gegevens die onder het beroepsgeheim van de medisch professioneel vallen. Een medisch laborant of arts mag deze medische gegevens niet aan 'derden' doorgeven.

Als de medicus de begeleider of ouder van de jongere als ondersteunend ervaart voor de afbouw/behandeling van het drugprobleem, dan kan de medicus conform zijn deontologie de begeleider of de ouder, in aanwezigheid van de patiënt, mee inlichten. Als de medicus weet dat het gevolg van een positief testresultaat een verhoogde controle zal zijn, dan kan het omdat dat als ondersteunend kan beschouwd worden. Als het gevolg een inbreuk op zijn grondrechten is, bijvoorbeeld opgesloten of zelfs buiten gegooid worden, dan heeft de medicus zijn beroepsgeheim niet in het belang van de minderjarige doorbroken en is hij strafbaar.
Criterium lijkt dus te zijn: is er ondersteuning of is er enkel sprake van controle met als gevolg verwerping?

De redenering dat testing weigeren, gelijk is aan het gebruik toegeven en daar een sanctie aan koppelen, is juridisch gezien niet correct. Het is ook pedagogisch gezien oneerlijk. Het druist in tegen het vermoeden van onschuld en tegen het recht op fysieke integriteit. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vraagt hiervoor een expliciete wettekst. Zo kan in het verkeersrecht het weigeren van een test niet gelden als bewijs van intoxicatie, maar wordt het als een zelfstandig misdrijf bestraft.

5.3.2. Een medische handeling vereist toestemming

Omdat een medische handeling aan de fysieke integriteit[51] raakt, is de regel dat de patiënt met de medische handeling moet instemmen (art. 8 Wet patiëntenrechten).
In principe worden de patiëntenrechten van een onbekwame minderjarige uitgeoefend door de ouders of de voogd. Nochtans heeft de Wet patiëntenrechten (art. 12) aan de minderjarige patiënt eigen bevoegdheden gegeven. De minderjarige patiënt wordt betrokken bij de uitoefening van zijn rechten, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. Er zijn geen richtlijnen voor de inschatting door de medicus van de maturiteit van de jongere, de medicus bepaalt dit autonoom. De opgesomde

---

[47] KB nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen.
[48] Art. 2 § 1 KB nr. 78.
[49] Art. 21quinquies KB nr 78. § 1. Onder uitoefening van de verpleegkunde wordt verstaan het vervullen van de volgende activiteiten:
a) het observeren, het herkennen en het vastleggen van de gezondheidsstatus zowel op psychisch, fysiek als sociaal vlak; het omschrijven van verpleegproblemen; het bijdragen aan de medische diagnose door de arts en aan het uitvoeren van de voorgeschreven behandeling; het informeren en adviseren van de patiënt en zijn familie; het voortdurend bijstaan, uitvoeren en helpen uitvoeren van handelingen, waardoor de verpleegkundige het behoud, de verbetering en het herstel van de gezondheid van gezonde en zieke personen en groepen beoogt; het verlenen van stervensbegeleiding en begeleiding bij de verwerking van het rouwproces; (...)
b) de technisch-verpleegkundige verstrekkingen waarvoor geen medisch voorschrift nodig is, alsook deze waarvoor wel een medisch voorschrift nodig is. Die verstrekkingen kunnen verband houden met de diagnosestelling door de arts, de uitvoering van een door de arts voorgeschreven behandeling of met het nemen van maatregelen inzake preventieve geneeskunde.
c) de handelingen die door een arts kunnen worden toevertrouwd overeenkomstig artikel 5, § 1, tweede en derde lid.
[50] S. VANRUMST, Het toedienen van medicatie aan minderjarigen*, www.jeugdrecht.be,* september 2006*,* trefwoord 'medisch', raadpleging 26 april 2011.
[51] Zie art. 418 en volgende SW, en specifiek voor minderjarigen: art. 22bis Grondwet: Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.

rechten kunnen door de minderjarige patiënt die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, zelfstandig worden uitgeoefend. Er worden geen leeftijdsgrenzen gehanteerd, veel wordt overgelaten aan de inschatting door de zorgverlener.[52]
De Wet patiëntenrechten bepaalt in art. 8 §4 ook uitdrukkelijk dat de patiënt het recht heeft om toestemming voor een tussenkomst te weigeren of in te trekken.
Met andere woorden: de jongere kan zelf toestemmen en weigeren, toestemming van de ouders is niet voldoende als de (mondige) minderjarige zelf weigert.
De medisch beroepsbeoefenaar die geconfronteerd wordt met een jongere die zelf zijn patiëntenrechten uitoefent, kan slechts medische informatie (aan de ouders) doorgeven als de jongere daarmee akkoord gaat. Zo niet, dan is dit niet toegelaten omwille van het medisch beroepsgeheim.

Soms is in het huisreglement opgenomen dat het ondertekenen ervan inhoudt dat men instemt met een urinecontrole. Dergelijke bepaling kan nooit de gelding van de Grondwet en de Wet patiëntenrechten tenietdoen. De jongere kan dus steeds zijn toestemming weigeren of intrekken.

5.4. Sneltesten

Sneltesten, zoals de nieuwe zweet- en haartesten,[53] verzekeren een 'onmiddellijk' resultaat. Niettemin moeten de betrouwbaarheid en de efficiëntie van dergelijke testen in vraag worden gesteld. De vraag of niet-medisch geschoolden aanwezig en betrokken kunnen zijn bij de afname van een staal moet gekoppeld worden aan de inmenging in het privéleven die de afname vereist. Voor de bescherming van het privéleven bij het verwijderen van een haarfollikel of enkele zweet- of speekseldruppels is het niet absoluut noodzakelijk dat er een arts zou optreden. De bedoeling waarmee specimen worden genomen, houdt nochtans een schending van het privéleven in.
De vraag of niet-medisch geschoolden aanwezig en betrokken kunnen zijn bij de analyse van een staal wordt soms gekoppeld aan het gebruiksgemak van de testen. Louter technisch is de aanwezigheid van een medicus niet nodig om het resultaat van de test te kunnen 'lezen'.
Nochtans zijn ook dit verpleegkundige handelingen, gelet op de bedoeling om de gezondheidstoestand te onderzoeken.
Een medische keuring (controle) is immers volgens de Raad van State, in haar advies bij de totstandkoming van de Wet patiëntenrechten, wel degelijk onder die noemer te brengen en valt dus onder het toepassingsgebied van de Wet patiëntenrechten. Ook al dient de controle niet direct de gezondheid van de betrokkene, uit de aard van de activiteit zelf houdt zij een vaststelling van de gezondheidstoestand in,[54] en moet dus uitgevoerd worden door medisch geschoolden.
In het Vlaamse Decreet van 18 juli 2008 betreffende de zorg- en bijstandsverlening (B.S. 29 augustus 2008) werden een aantal zorgtaken weliswaar omschreven als uit te oefenen door 'verzorgenden', maar sneltesten valt hier niet onder.

5.5. Andere controles

Post openen is strafrechtelijk gesanctioneerd, ook telefoons afluisteren is strafbaar.[55] Dit kan dus zeker niet worden opgenomen in een huisreglement: je kan geen toelating voor het begaan van een misdrijf vragen.

5.6. Drugs gevonden

Als je als begeleider drugs vindt, moet je opletten: je kan ze niet zelf 'in bewaring nemen', want dan maak je jezelf strafbaar aan het bezit van drugs. Wat kan je dan wel doen?

---

[52] 'Medisch: Rechten van de patiënt – Euthanasie', in *Nieuwsbrief Jeugdrecht,* sept/okt 2002, nr. 17, p. 3.
[53] T. GOMBEER en I. BERNAERT, Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school, VAD, 2006, p. 50.
[54] Parl. St. Kamer 2001-02, 162/001.
[55] Art. 314bis SW (afluisteren van privé-communicatie) en art. 460 SW (openen van brieven).

Je kan de politie bellen en hen vragen om de drugs in ontvangst te nemen, waarbij je een verklaring moet afleggen over de omstandigheden waarin de drugs werden gevonden. Hier zal je weer gebonden zijn door je beroepsgeheim: je mag hierbij geen namen noemen, tenzij een van de situaties waarin je het beroepsgeheim mag doorbreken van toepassing is (bijvoorbeeld acuut gevaar voor fysieke integriteit).

Je kan ook het principe hanteren dat gevonden drugs steeds worden vernietigd (of anoniem aan een apotheker worden bezorgd), om jezelf niet schuldig te maken aan het bezit van drugs (met strafrechtelijk opzet). Je vernietigt hiermee dan eventueel wel bewijsmateriaal van een (door iemand anders) gepleegd misdrijf (opzettelijk bezit van drugs).
In het Belgisch recht maakt vernietiging van bewijsmateriaal op zich je niet medeplichtig aan dat misdrijf.[56] Daarvoor zou vereist zijn dat je het de dader makkelijker maakte om het misdrijf te plegen, bijvoorbeeld omdat hij wist dat een medeplichtige het bewijsmateriaal zou vernietigen.
Iemand die zich schuldig maakt aan bezit van illegale middelen, zal dat echter zeker niet doen omdàt hij of zij weet dat deze bij ontdekking zullen vernietigd worden.

5.7. Sanctioneren met geldboete

Kunnen voorzieningen een geldboete opleggen als jongeren worden betrapt op gebruik van tabak, alcohol, illegale middelen, … (geldboete = inhouden van zakgeld)?

Geldboetes opleggen is juridisch gezien een 'private straf' en dat is verboden. Enkel een (straf)wet kan een boete opleggen. Dit noemt men het legaliteitsbeginsel van de strafwet. Vervolgens kan alleen een rechter veroordelen tot een straf wegens een strafrechtelijke inbreuk. De Jeugdbeschermingswet voorziet geen geldboetes als maatregel.

Ook meerderjarigen kunnen niet zonder rechterlijk vonnis geconfronteerd worden met een inhouding op hun loon.
Het wettelijk kader voor beslag is: een veroordelend vonnis, een brief om betaling van de gevonniste som op een rekening te vragen, bij weigering of nalaten van betaling officiële kennisgeving door een deurwaarder, en dan na het verstrijken van de beroepstermijn effectief beslag op loon of goederen.

Inhouden van zakgeld komt neer op eigenrichting. Dit is nooit geoorloofd, ook niet tegenover iemand die moet geleerd worden om wetten te respecteren. Het is niet omdat de jongeren iets doen wat verboden is, dat de voorziening de mensenrechten aan haar laars mag lappen.

Het zakgeld is vrij te besteden en mag niet ingehouden worden. De jongere kan tegen zo'n inhouding klacht indienen bij de Jo-lijn of melding doen aan het Agentschap Zorginspectie.

[56] Art. 66 en 67 SW; L. DUPONT, Beginselen van strafrecht, dl I, Acco, Leuven, 2002, p. 191.

6. Het opsporen van drugmisdrijven door de politie[57]

Voor het opsporen van drugmisdrijven worden verschillende methoden gehanteerd. Ze zijn allemaal gebonden aan specifieke voorwaarden en niet iedereen kan of mag ze zomaar toepassen. De meeste methoden zijn voorbehouden aan de politie.
We bespreken in dit hoofdstuk achtereenvolgens de huiszoeking, het fouilleren, het onderzoek aan het lichaam, urine- en bloedtesten en enkele andere opsporingsmethoden.

6.1. Huiszoeking

In het kader van drugmisdrijven wordt vaak bewijsmateriaal verzameld bij een huiszoeking. Er bestaan verschillende mogelijkheden om die te kunnen uitvoeren:

Art. 15 van de Grondwet bepaalt de onschendbaarheid van de woning. Om iemands woning te doorzoeken, heb je een bevel nodig van een (onderzoeks)rechter (huiszoekingsbevel), of de toestemming van de persoon zelf die de woning betrekt, of er moet een specifieke wettelijke bepaling zijn.[58] De Huiszoekingswet hanteert het begrip 'voor het publiek niet toegankelijke plaats' in plaats van het begrip 'woning'.

Een woning is een huis, een appartement, een hotelkamer als deze als permanent en exclusief verblijf dient, ook een woonwagen, maar niet een geparkeerd voertuig.[59]

Vertaald naar een residentiële voorziening betekent dit dat ook de kamer van de jongere als 'woning' geldt. Voor het doorzoeken van de kamer is dan ofwel een huiszoekingsbevel nodig, ofwel een toestemming van zowel de directie van de voorziening als van de 'persoon die het werkelijke genot heeft van de betrokken plaats', namelijk de jongere.

Een aanvraag door de voorziening bij de politie tot kamerzoeking is dus onvoldoende als bepaalde jongeren weigeren hun kamer te tonen. Een huiszoekingsbevel is dan nodig.

6.1.1. Huiszoeking met huiszoekingsbevel

Volgens het Belgische recht kan in principe enkel de onderzoeksrechter een geldig bevel tot huiszoeking afleveren. Hij zal dit enkel doen om welbepaalde zaken met betrekking tot een welomschreven feit te laten vaststellen. Dit wordt ook duidelijk in het huiszoekingsbevel bepaald.

Als men tijdens de huiszoeking op bewijs van andere misdrijven stoot, wordt daarvan een apart proces-verbaal van vaststelling heterdaad opgemaakt.
Een bevel tot huiszoeking van de onderzoeksrechter mag enkel tussen vijf uur 's morgens en negen uur 's avonds uitgevoerd worden, dus niet 's nachts, tenzij bij betrapping op heterdaad.
De politie mag dan de huiszoeking doen, ook als de bewoner zich verzet, en mag de deur laten openen door een slotenmaker.

Een onderzoeksrechter kan bijvoorbeeld een huiszoekingsbevel afleveren voor een residentiële voorziening/kamer van een jongere in geval van een klacht wegens diefstal of heling, waarbij zich bepaalde gestolen goederen op de kamer van één of meer met naam genoemde jongeren zouden bevinden.
Artikel 87 van het Wetboek van Strafvordering stelt dat de onderzoeksrechter zich naar de woning van de verdachte begeeft om er alle voorwerpen op te sporen die dienstig zijn om de waarheid aan het licht te brengen. De onderzoeksrechter oordeelt vrij waar hij een huiszoeking zal bevelen.[60] Opdat de onderzoeksrechter een huiszoeking zou kunnen bevelen, moeten er wel voorafgaande ernstige

[57] K. VAN CAUWENBERGHE, Handhavingszakboekje drugs 2004, Kluwer, Mechelen, 2003; 'Wet en Duiding Drugs' Larcier (in druk 2011)
[58] Art. 36 en 46 van het Wetboek van Strafvordering bijvoorbeeld: bevoegdheid van de procureur bij ontdekking op heterdaad en bij verzoek van een familielid-slachtoffer van bepaalde misdrijven.
[59] Cass. 27 september 1971, Arr. Cass. 1972, 95; Cass. 23 juni 1993, AR P.93.0374F.
[60] R. DECLERCQ, Beginselen van Strafrechtspleging, Kluwer, Mechelen, 2003, p. 224.

aanwijzingen zijn van een misdrijf. Dergelijke aanwijzingen mogen geleverd worden door een anonieme, maar zeer gedetailleerde en daardoor geloofwaardige verklaring.[61]
De onderzoeksrechter kan de uitvoering van een door hem uitgevaardigd huiszoekingsbevel delegeren aan een officier van de gerechtelijke politie van zijn arrondissement of van het arrondissement waar de handelingen plaats moeten grijpen.[62]

Uitzondering: heterdaad[63]
Een misdrijf wordt op heterdaad betrapt als het wordt ontdekt wanneer het wordt gepleegd of onmiddellijk nadat het werd gepleegd. Vereist is dat het misdrijf, en niet de dader ervan, op heterdaad wordt betrapt.[64] Als ontdekking op heterdaad wordt beschouwd, de situatie waarbij een persoon die tekenen van toxicomanie vertoont, in het bezit is van illegale drugs waarvan hij beweert deze te hebben aangekocht op de plaats die hij verlaat bij zijn ontdekking en de politie derhalve gerechtigd is om opsporingen te doen op de plaats, bijvoorbeeld een residentie, die werd verlaten.[65]
De heterdaadprocedure kan slechts worden aangewend als het betrokken misdrijf al is vastgesteld. Het is niet voldoende dat men tracht een misdrijf vast te stellen waarvan men op grond van vermoedens of materiële aanwijzingen denkt dat het zich heeft voorgedaan.[66] Het concept 'woning' duidt op de hoofdverblijfplaats van de betrokkene, doch ook op elk verblijf of elke schuilplaats waar de dader zich zou kunnen verschuilen, tenzij de betrokkene een woning (kamer) van een derde is ingevlucht.

Bij betrapping op heterdaad kunnen de procureur des Konings en zijn hulpofficieren een huiszoeking verrichten in de woning van de verdachte, hetzij 's nachts, hetzij overdag.[67]

6.1.2. Huiszoeking met toestemming

Het is ook mogelijk dat de bewoner zijn toestemming geeft om tot huiszoeking over te gaan. Deze toestemming moet vooraf en schriftelijk gegeven worden, voor de politie met de eigenlijke huiszoeking begint.[68] Zo'n huiszoeking met toestemming kan ook 's nachts gebeuren. De gegeven toestemming impliceert dat er afstand wordt gedaan van de grondwettelijk gewaarborgde onschendbaarheid van de woning.[69]

Wat residentiële voorzieningen betreft, is de toestemming nodig van zowel de verantwoordelijke van de voorziening als van de 'bewoner' van het doorzochte gedeelte van het pand, de jongere zelf dus, of (één van) zijn ouders als wettelijke vertegenwoordigers, als de jongere zelf geen standpunt inneemt.[70]

In het (te ondertekenen) huisreglement kan de toestemming opgenomen worden om de kamer te laten controleren door de politie wanneer die op zoek is naar bewijsmateriaal voor een welomschreven misdrijf en ook de verantwoordelijke van de voorziening daarin toestemt. De jongere kan dergelijke toestemming wel altijd op het moment zelf intrekken. In zo'n geval zal een huiszoekingsbevel[71] nodig zijn.
Bij een vraag tot volledig doorzoeken van een voorziening zal de verantwoordelijke van de voorziening zich best beraden over het effect hiervan op de sfeer en de hulpverleningsrelatie met de jongeren alvorens dit toe te staan: een algemene inbreuk op de privacy van alle jongeren door de politie vraagt toch wel een bijzondere verantwoording.

[61] Cass. 12 februari 2002, *T.Straf.* 2003, p. 201.
[62] Art. 89bis Sv.
[63] T. GOMBEER en I.BERNAERT, Juridische handvatten voor het gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs op school, VAD, 2006, p. 37.
[64] R. DECLERCQ, Beginselen van Strafrechtspleging, Kluwer, Mechelen, 2003, p. 176.
[65] Cass. 13 december 1989, *Arr. Cass.* 1989-90, 527.
[66] Cass. 22 september 1981, RW 1981-82, 1271, noot A. VANDEPLAS; Cass. 22 oktober 1985, Arr . Cass 1985-86, 235; Cass. 13 mei 1988, Arr. Cass. 1987-88, 1116; Cass. 13 december 1989, Arr. Cass. 1989-90, 527; Zie ook Antwerpen 11 oktober 2000, RW 2002-03, 1102, noot S. VANDROMME.
[67] Art. 36 Sv. iuncto artikel 1 2° Huiszoekingswet.
[68] Art. 1 3° en 1bis Huiszoekingswet.
[69] Cass. 8 september 1993, RW 1994-95, 465.
[70] Dit wordt afgeleid uit de rechtspraak in verband met huiszoeking op hotelkamers. R. Declercq, Beginselen van strafrechtspleging, Kluwer, Mechelen, 1994, p. 114 e.v.
[71] Of andere specifieke rechtsgrond tot huiszoeking, bijvoorbeeld volgrecht van veldwachters en boswachters, …

De formulering van dergelijke toelating om de kamer te doorzoeken mag niet als algemene mogelijkheid, zonder beperking in tijd of zonder opgave van redenen gebeuren, zo niet holt het de betekenis van art. 15 van de Grondwet volledig uit. Van het recht op privacy (ook van het recht op bescherming van de fysieke integriteit) kan niet op een algemene wijze, voorafgaandelijk afstand worden gedaan.[72]

De hulpverlening kan niet afhankelijk worden gemaakt van een volledige afstand van dit grondwettelijk[73] bepaalde recht van onschendbaarheid van de woning. De hulpverlening mag met andere woorden niet worden opgeschort enkel omdat de jongere een huiszoeking weigert.

6.1.3. Huiszoeking op grond van een specifieke wettelijke bepaling

Wanneer er vermoed wordt dat ergens drugs vervaardigd, bereid, bewaard of opgeslagen worden of dat er drugs gebruikt worden in aanwezigheid van minderjarigen, dan is een huiszoeking op grond van art. 6bis van de Drugwet[74] mogelijk.

Dit artikel bepaalt dat politiediensten te allen tijde (dus ook 's nachts) panden kunnen betreden die dienen voor het vervaardigen, bereiden, bewaren of opslaan van drugs, of waar drugs gebruikt worden in aanwezigheid van minderjarigen.

Art. 29 van de Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt laat ook toe om voertuigen te doorzoeken.

6.2. Fouillering

Een andere methode die vaak gebruikt wordt om drugmisdrijven op te sporen is de fouillering.[75]

Art. 22bis van de Grondwet bepaalt: "Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit…"

Fouilleren kan dus enkel worden toegelaten door een wettelijke bepaling. In de wet op het politieambt wordt aan politiemensen in welomschreven gevallen de bevoegdheid gegeven om te fouilleren.

Men onderscheidt de veiligheidsfouillering, de gerechtelijke fouillering en de fouillering op het lichaam.

6.2.1. Veiligheidsfouillering

Veiligheidsfouillering houdt in het oppervlakkig en vluchtig betasten van het lichaam en de kleding en controle van bagage om na te gaan of de persoon geen wapen draagt of een ander gevaarlijk voorwerp.
Daartoe moeten er aanwijzingen zijn, moet de persoon al 'opgepakt' zijn, moet de persoon deelnemen aan een openbare bijeenkomst of aanwezig zijn op een plaats waar de openbare orde bedreigd wordt. De persoon mag niet langer dan één uur worden opgehouden. Enkel onder deze voorwaarden is een veiligheidsfouillering mogelijk.

---

[72] E. DIRIX, Grondrechten en overeenkomsten, in De toepasselijkheid van de grondrechten in private verhoudingen, K.RIMANQUE, (ed.), Kluwer, Antwerpen, 1982, p. 80.
[73] En ook in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.
[74] Art. 6bis (ingevoerd Wet 9 juli 2004, art. 89, 010; Inwerkingtreding: 25-07-2004) De officieren van gerechtelijke politie en de ambtenaren of beambten, daartoe door de Koning aangewezen, mogen de apotheken, winkels en alle andere plaatsen bestemd voor de verkoop of de aflevering van de in deze wet genoemde stoffen, bezoeken, gedurende de uren dat zij voor het publiek toegankelijk zijn.
Gedurende dezelfde uren mogen zij ook de depots bezoeken die bij de in het vorige lid bedoelde plaatsen aansluiten, zelfs wanneer die depots voor het publiek niet toegankelijk zijn.
Zij mogen te allen tijde de lokalen bezoeken welke dienen voor het vervaardigen, bereiden, bewaren of opslaan van die stoffen. Hetzelfde geldt voor de lokalen waarin de in art. 2bis, § 1 bedoelde stoffen in aanwezigheid van minderjarigen worden gebruikt.
[75] Art. 28 van de Wet op het politieambt, 5 augustus 1992

6.2.2. Gerechtelijke fouillering

Gerechtelijke fouillering is het systematisch en grondig betasten van het lichaam en de kleding en controle van de bagage bij personen die onder aanhoudingsbevel staan of die bewijsmateriaal in verband met een misdaad of wanbedrijf bij zich zouden hebben. De persoon mag niet langer dan zes uur opgehouden worden.
Dergelijke grondige fouillering is een zodanige aantasting van de fysieke integriteit dat men hiermee niet vooraf kan instemmen en dit enkel onder de wettelijke voorwaarden kan worden uitgevoerd door politieambtenaren.

6.2.3. Fouillering op het lichaam

Fouillering op het lichaam gebeurt bij opsluiting in een cel, bijvoorbeeld op het politiebureau. Men zoekt naar voorwerpen die gevaarlijk zijn voor de persoon zelf of voor anderen, of die ontvluchting kunnen vergemakkelijken.
Ook dit kan enkel door bevoegde ambtenaren.

6.3. Onderzoek aan het lichaam

In art. 90bis Wb. Sv. wordt ten slotte het 'onderzoek aan het lichaam' beschreven. Hierbij gaat het om onderzoeken die het seksuele schaamtegevoel kunnen krenken, in de maatschappelijk gangbare visie.[76] Hiervoor is een beslissing van de onderzoeksrechter nodig.[77] De verdachte en het slachtoffer mogen het onderzoek laten bijwonen door een geneesheer naar keuze. Hierbij moet men er echter rekening mee te houden dat de procedure van het lichaamsonderzoek niet de basis kan en mag zijn voor een gedwongen bloed- of urine-afname met het oog op het uitvoeren van een drugtest.[78]

6.4. Urine- en bloedstaal

Voor het opsporen van drugs kan men ook overgaan tot het nemen van een **urinestaal**, om daaruit de aanwezigheid van bepaalde stoffen af te leiden.

De informatie in dit hoofdstuk heeft betrekking op testen die gebruikt worden in een strafrechtelijke bewijsvoering. Dergelijke testen moeten door bevoegde personen in een labo uitgevoerd worden.
Net zoals een arts geen zwangerschapsattest kan afleveren op basis van een door de patiënt uitgevoerde test, zal een parket, strafrechter of jeugdrechter geen maatregelen kunnen baseren op een door ouders, opvoeders, ... uitgevoerde (screenings)test. Evenmin op een test uitgevoerd door een bevoegde persoon, maar zonder toestemming of wettelijke grondslag. Het (gedwongen) afnemen van urine is immers een inbreuk op de fysieke integriteit en kan dus niet gebeuren zonder toestemming of expliciet wettelijk kader.[79]

In tegenstelling tot bijvoorbeeld in de verkeerswetgeving en de regelgeving rond doping in de sport, zijn urinecontroles in de drugwetgeving niet wettelijk geregeld. Een urinecontrole uitvoeren met het oog op het opsporen van drugs, kan dus alleen als de betrokkene daarin toestemt.

---

[76] Het Hof van Cassatie omschreef dit op 27 oktober 1987 als "een ter exploratie van de intieme delen van het lichaam bevolen deskundigenonderzoek". (Arr. Cass. 1987-88, nr. 118).
[77] Behalve bij betrapping op heterdaad of bij toestemming door een meerderjarige.
[78] T. BALTHAZAR, Juridische en medisch-deontologische problemen bij het testen van druggebruik, in *Juridische aspecten van druggebruik*, Mys & Breesch, Gent, 1996, p. 72.
[79] Een voorbeeld van een wettelijke regeling die in de plaats van de toestemming van de betrokkene komt, is het Decreet van 27 maart 1991 inzake de medisch verantwoorde sportbeoefening. De arts die het resultaat van dergelijke wettelijke controle bekendmaakt aan de opdrachtgever mag niet de behandelende arts van de betrokkene zijn. Het moet gaan om een aparte opdracht die wordt uitgevoerd, niet op verzoek van de patiënt, maar in opdracht van een wettelijk bepaalde (toegelaten) opdrachtgever of overheid. Dit is bijvoorbeeld ook zo bij bloedanalyses in verkeerszaken. De inzage van de betrokkene in de resultaten moet dan worden gegarandeerd en deze moet de mogelijkheid hebben om een tegenexpertise te laten uitvoeren.

6.4.1. Analyse van een urinestaal is een medische handeling

De analyse van een urinestaal is een medische handeling die door een erkend beroepsbeoefenaar van een gezondheidsberoep moet gebeuren en die onder het beroepsgeheim van de medisch professioneel valt (zie hoger).

6.4.2. Een medische handeling vereist toestemming

Omdat een medische handeling aan de fysieke integriteit[80] raakt, is de regel dat de patiënt met de medische handeling moet instemmen (art. 8 Wet patiëntenrechten) (zie hoger).

Een verplichte medische controle kan enkel door de wet of een rechter worden opgelegd.

- Voor minderjarigen kan ook toestemming gevraagd worden aan de jeugdrechter als de minderjarige al onder toezicht van de jeugdrechtbank staat.[81] Wanneer de jeugdrechter naast het opleggen van bijvoorbeeld een drugproject, ook een medische controle beveelt, zal het doel van die controle duidelijk in het vonnis omschreven moeten zijn, evenals door wie zo'n controle gebeurt en aan wie gerapporteerd moet worden.[82] Omdat het gaat over een rechterlijke opdracht, zal de medisch beroepsbeoefenaar in principe slechts rapporteren aan de rechtbank. De arts die het resultaat van dergelijke controle bekendmaakt aan de opdrachtgever mag niet de behandelende arts van de betrokkene zijn, zo niet is er schending van diens wettelijk vastgelegde beroepsgeheim.
- In geval van een noodsituatie kan een medisch beroepsbeoefenaar zonder toestemming tussenkomen en dit op grond van art. 8 §5 van de Wet patiëntenrechten en art. 422bis SW.[83] Ook de jeugdrechtbank kan - op vordering van het parket - hierover een uitspraak doen. Een urinecontrole voor de opsporing van bepaalde stoffen gebeurt normalerwijze niet omwille van een noodsituatie, tenzij de betrokkene in ernstig gevaar zou verkeren en de test zou dienen om een gepaste behandeling mogelijk te maken. Dergelijke test gebeurt dan door een behandelende arts en kan niet worden vrijgegeven.

Ook voor het nemen van een **bloedstaal**[84] bestaat in het kader van de drugwetgeving geen wettelijke regeling zoals dat in verkeerszaken[85] (na positieve of mislukte standaardtest en positieve of geweigerde urinetest) en voor gewone misdrijven[86] wel het geval is.
Een en ander vloeit voort uit het feit dat enkel het bezit van drugs strafbaar is, en niet het gebruik, zodat men met een medische controle dit misdrijf niet kan bewijzen.

6.5. Andere opsporingsmethoden

Naast de huiszoeking, de fouillering, het onderzoek aan het lichaam en urine- en bloedstalen bestaat er sinds kort nog een aantal bijzondere opsporingsmethoden, namelijk observatie, infiltratie en informantenwerking.[87]

---

[80] Zie art. 418 en volgende SW, en specifiek voor minderjarigen: art. 22bis Grondwet: Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.
[81] Bij POS: Art. 39 Decreet BJB: "Met behoud van de toepassing van de besluiten genomen ter uitvoering van artikel 48, § 2, met betrekking tot de bezoeken, de briefwisseling, de opvoedingsregeling en het pedagogische concept en programma van de erkende voorzieningen, kan de jeugdrechtbank ten aanzien van de minderjarigen de aanvullende voorwaarden bepalen die verbonden zijn aan de maatregelen die overeenkomstig artikel 38, § 1, 2° tot en met 13°, worden genomen.
Die aanvullende voorwaarden kunnen enkel een concretisering van de maatregel inhouden."
[82] Bij MOF: Als zelfstandige maatregel (enkel wanneer de jongere thuis verblijft): Art. 37 §2, 2° Jeugdbeschermingswet: (…) De rechtbank kan het behoud … in hun milieu afhankelijk maken van één of meer van de volgende voorwaarden: c) de pedagogische en medische richtlijnen van een centrum voor opvoedkundige voorlichting of geestelijke hygiëne in acht nemen.
[83] Hulp aan een persoon in nood.
[84] Volgens art. 3 van de Wet betreffende bloed en bloedderivaten van menselijke oorsprong van 5 juli 1994 mag een afname hiervan enkel door een geneesheer of onder diens toezicht gebeuren.
[85] KB 4 juni 1999 betreffende de bloedproef met het oog op het bepalen van het gehalte van andere stoffen dan alcohol die de rijvaardigheid beïnvloeden.
[86] Art. 44bis Wb. Sv.: medische vaststellingen omtrent de staat van dronkenschap van de vermoedelijke dader en van het slachtoffer van het misdrijf.
[87] Art. 47ter §1 Wb. Sv.

De Wet van 2003 voerde nog andere opsporingsmethoden in met betrekking tot drugdelicten: onderscheppen van post door de procureur[88] en het openen van de onderschepte post door de onderzoeksrechter[89], machtiging tot inkijkoperatie[90] of tot direct afluisteren[91] door de onderzoeksrechter, uitgestelde tussenkomst[92], inwinnen van gegevens over bankrekeningen en banktransacties[93].

Het spreekt voor zich dat ook deze politiepraktijken niet door begeleiders in de bijzondere jeugdzorg kunnen worden uitgevoerd. Het brief- en telefoongeheim is een grondwettelijk gegarandeerd recht, dat enkel door een rechterlijke beslissing op basis van wettelijke bepalingen kan worden ingeperkt in bijzondere situaties. Schending hiervan is strafbaar volgens het Strafwetboek.

[88] Art. 46ter §1 Wb. Sv.
[89] Art. 88sexies Wb. Sv.
[90] Art. 89ter Wb. Sv.
[91] Art. 90ter §1, tweede lid Wb. Sv.
[92] Art. 40bis Wb. Sv.
[93] Art. 46quater Wb. Sv.